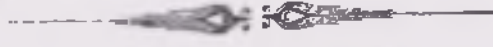
Başlangıcından Tanzimat devrine kadar

Edebiyat tarihimize dair

Manzum Bir Muhtıra

Liselerin onuncu sınıf programına göre yazılmıştır

Yazan:

Darüşşefeka ve Kuleli liseleri edebiyat muallimlerinden

Tahir

Istanbul

İTTİFAK MATBAASI

1931

Başlangıç

Edediyat tarihimizi okuyan talebeye bir muhtıra olsun diye şu sayfaları karaladım. Manzum yazışıma sebep: vezinli sözlerin kolayca zihne girmesi ve uzun müddet hatırda kalmasıdır.

Aruz vezni yerine parmak hisabı ölçüsünü kullandım. Mümkin olduğu kadar Türkçe kelime istimaline ve hem toplu, hem muhtasar yazmaya çalıştım. Kendilerinden bahsettiğim kimselerin eserleri, asıl "Edebiyat Tarihi" nde görüleceği için buraya nümune almadım. (1) Bir de maksadım, o kimseler hakkındaki edebî hükümleri söylemek olduğu için, tercemei hâllerini tafsil etmedim.

Öyle zannediyorum ki şu muhtasar eser, (Güftî tezkiresi) ile (Harabat mukaddimesi) ne nisbetle üçüncü oluyor, fakat millî vezin ile ve gayet sade yazılmış olması itibariyle birinciliği kazanıyor.

Muhtıramda şiir arayacak olanlar, aradıklarını bulamıyacaklardır. Çünki ben, şiir yazmayı değil, memleket çocuklarına kolay ve faydalı bir tarihçik yapmayı düşündüm. Bunu yapabildimse istediğim oldu demektir. Nazım

(1) Böyle olmakla beraber, ayrıca bir " Zeyil " de yapılabilir.

âhengin de ve nadiren bâzı kafiyelerde kusur bulacak olanlar da o kusuru, ifadenin îcâziyle sadeliğine bağışlayıversinler.

İlmî bir mevzua dair her kesin konuştuğu ve anlayabileceği bir dille manzum bir kitap yazabilmek için epeyce uğraşmak lâzım geliyor. Bunun ne kadar güç, yahut ne derece kolay olduğunu ufak bir deneyiş anlatır. O hâlde evvelâ tecribe yapılmalı, ondan sonra itiraz olunmalıdır.

Kuleli Askerî ve Darüşşefeka hususî liseleri edebiyat muallimlerinden

Tahir

Manzum Muhtıra

Türkleri tanımış olanlar der ki:
Türk edebiyatı tarihten eski.

Düşünen bir kafa, duyan bir yürerk
Fikrini, hissini söylemek gerek.

Pek eski zamandan beri Türklerin
Bilgisi, duygusu derinmi derin.

Ne vakıt başladı edebi onun?
Tarihten evvelki zamana sorun!

Edebî devreler

Türk edebiyatı müverrihleri
Üç devre sayıyor başındanberi

İslâmdan mukaddem, İslâmdan sonra
Bir de Avrupanın taklidi hâlâ.

Birinci devrenin zamanı uzar
Hicretin beşinci asrına kadar.

İkinci devre de epey uzanmış
(Tanzimat devri) ne kadar dayanmış (1)

Başlamış (**Şinasî**) üçüncü devre
Şimdiki (**edebî devir**) o devre.

---

(1) Bu taksim, tanzimat edebiyatının zuhuru itibârile dir. Yoksa hâlâ gazel söyliyenler, yani ikinci devreyi idame edenler vardır.

Millet bir (**dördüncü devre**) bulmalı
Mahsulü tamamen millî olmalı.

Türk Lehçeleri

Türk oğlu! şaşırma, hakikat bu, bil,
Türk dili doğrusu pek geniş bir dil

Yüzlerce asırlık zamandan beri
Dünyanın işitmiş bunu çok yeri

Bu dille verilmiş (**ileri !**) emri
Bu dille yürümüş yılmaz bir çeri

Türkler kapladıkça garbile şarkı
Tabiî görünmüş bir Lehçe farkı

Çoğalmış lehçesi, bölünmüş bu dil
Bir lehce (**bil**) demiş. bir lehçe (**bilgil**)

Erbabı (**şimalî, cenubî**) diye
Ayırmış bunları kısmen ikiye

Cenubî: (**Hâkanî, Çağtayca**) olmuş
Şimalî: (**Oğuzca**) adını bulmuş

Çağtaycadır: Orta Asya lehçesi
Oğuzca: garpteki Türklerin sesi

O hâlde bu günkü edebî türkçe
Şivede ayrılmış başlıca üçe:

Çağtayca, Âzerî, Istanbul dili
Bunları öğrenip bir Türk bilmeli

Yazı

Çin tarihlerinde lakırdı çoktur,
Diyorlar: " Türklerin harfleri yoktur.

Çentikli ağaçtır Türkün mektubu
Anlar bu çentiği Türk soyu, sopu,,

Maksadı uzağa edince îma
Çentik te bir yazı sayılmazmıya ?

Çinli anlamazsa kabahat kimde ?
Sen de çince için (**çay yaprağı**) de !

Muhtelif alfabe kullandı Türkler
Zamanlar geçtikçe, değiştikçe yer

Bunların içinden ikisi meşhur:
Birisi (**Orhonca**), birisi (**Uygur**).

Orhonca harfleri tam otuz sekiz
Sesli dört tanesi, artanı sessiz

Bunlar yazılırdı hep ayrı ayrı
Uygur harflerinin büsbütün gayrı

Onlar bitişikti, zor okunurdu
Harfleri on dörttü, yazması zordu.

Müslüman olunca Karahanlılar
Islâm harflerine ettiler nazar

Yazıldı onunla fen, ilim, edep
Bin yıla yakındır kulauıldı hep

Yakında lâtince alfabesini
Aldılar yazmaya Türkün sesini

Türk nazmı

Düşünen kafanın sözüyse fikir
Duygulu yüerğin dilidir şiir.

Âhenkli olmalı beyanı şi'rin
O hâlde nazımdır lisanı şi'rin

Türklerde çırpınan duygulu yürek
Şi'rine nazımla vermişti ahenk.

Yekâhenk nazmının ölçüsü : Hece
(Ayaklar) külfetsiz, manası yüce.

Şekline gelince: Pek fazla yoktu.
Birisi (**Dörtleme**) biri (**koşuk**) tu

Dörtleme: murabba' şekli gibiydi
(**Mesnevî**) şekline Türk, koşuk dedi

Koşuklar (**kubuz**) la ırlanırdı hep
Koşuk denilmeye bu idi sebep

Kubuzdu Türklerin pek eski sazı
Onunla inlerdi gönül avazı

Akisler verince kulağa kubuz
Kalbini dinlerdi ondan her Oğuz

Türk şairleriyle vazifeleri

Türkçede şaire (**Ozan**) denirdi.
Bu mânada (**Baksi**), (**Oyun**) da birdi
Ozan kelimesi: Bilgiç demekti.
Ozanı olmayan boy, hiç demekti.

Doktordu, kâhindi, sahirdi ozan;
Çalgıcı, oyuncu, şairdi ozan.

Ozanda her türlü mârifet vardı
Her şeyi bilirdi, her şey yapardı.

Düğünde, ölümde, orduda, cenkte,
Duyulurdu sesi başka âhenkte,

Güldürür, ağlatır, coştururdu hep
Yiğidi savaşa koşdururdu hep,

Neş'eye, mâteme, döğüşe, aşka
Sazıyle, sözüyle hizmetten başka

Sığırla Şülende Yuğ esnasında
Hâkan otağında, Türk obasında

Söylerdi şi'rini, çalardı kubuz
Hürmetle dinlerdi onu her Oğuz.

Sığır, Şülen, Yuğ

(**Şığır**) dedikleri bir sürgün avı
yılda bir gelirdi o avın tavı,

Tibette (**Yak**) denir bir öküz vardı.
Her sene **Türk** gider onu avlardı

(**Şülen**) se o avın zıyafetiydi;
Bu, Türkün kurbanı, ibadetiydi

Sonradan o kurban ümidi söndü;
Yak tutmak, bir sürgün avına döndü.

(**Şülen**) de umumî ziyafet oldu
Fukara doyuran bir âdet oldu.

Yuğ) da bir kimsenin ölümü için,
Yapılan mâteme denirdi; bilin!

Türkün Ozanları her üçünde de
Söylenir, durcurdu kubuzu elde

Hâtuna, Hâkana (1) söylerdi (**koşuğ**)
(**Sago**) (2) lar sağardı olunca bir yuğ

Elde bulunan eserlere göre en eski Türk nesir ve nazmı

(**Sibir**) de (**Orhon**) un geçtiği yerde,
Bomboş bir ovada, ne köy, ne belde

Bulunan bir yerde iki taş var ki,
On iki asırdan fazlaca eski.

Onlarda kazınmış harflerin hepsi
Tam on üç asırlık Türklerin sesi.

(**Tuyku devleti**) ni yeniden kuran
(**Mukan**) han torunu (**Yulug**) kahraman
Oturup bunları kitabet etmiş
Ibret alanlara hitabet etmiş

Mukan) ın evlâdı (**Bilge Kağan**) ın
(**Göltekin**) denilen coşkun arslanın

Hayatı hakkında bir kitabedir
Türklere kıymetli bir hatabedir (3)

(1) Hâkan, Kagan: Türk hükümdarı.

(2) Sago; Mersiye Sago sağmak: mersiye söylemek, sayıp, döküp, anlatmak.

[3] Hutbe ve Hatâbe: Nutuk demektir. Hitâbe ve hitabet ise hatiplik mânâsınadır.

Orhon âbidesi bunlardır öğren!
Ben ayzdım kısa, sen öğren tafsilen.

(**Yuluğ**) un samimî kalemî canlı,
İfade yolunda, meâl heycanlı.

Ibare, sevimli, düzgün bir nesir
Bazı parçaları ruhlu bir şiir

Sonunda bir iki vezinli söz var;
Imza mahalline yayılmış bunlar.

Şu hâlde en eski nâzım ve nâsir
Onların kâtibi (**Yulug Tekin**) dir.

(**Cucu**) namında da bir eski şair
Olduğu bilinir dillerde sair,

(**Yulug**) la (**Cucu**) dan bilemem ben ki
Hangisi yenidir, hangisi eski

— İkinci devre —

Hicretin dördüncü asrına doğru
Müslüman dinine Türkler doğruldu.

Sanma dindaşlardan geri kaldılar
İslâm bilgisini bütün aldılar.

Medrese yapıldı, mektep açıldı
Karahan mülküne ışık saçıldı.

Muallim, müderris geldi İrandan
Türklere bahsetti dinden, irfan.

Islâmî edebi öğrendi Türkler
Aruz âhengini beğendi Türkler.

O vezni iyice tahkik ettiler
Türkçeyi aruza tatbik ettiler.

Kudatgubilik:

Bu yolda yazıldı (**Kudatgubilik**)
Fakat gösterildi bir de incelik.

Altı bin bu kadar beyitte ancak
Arapça, Acemce devede kulak.

Dört yüz altmış iki yılı içinde
Yazılmış duruyor, hâlâ da zinde

Lehçesi: (**Hâkanî**), yazısı: (**Uygur**).
Anlaması güçtür, zorca okunur.

(Yusuf) tarafından tanzim edildi
(**Tapkaç Buğrahan**) a takdim edildi

Ahlâkî, idarî bir bilikti bu
(Didaktik) ti, hem de **(senbloik)** ti bu.

Divanü lügatittüürk

(**Kudatgubilik**) ten sonra Bağdatta
(**Kâşgarlı Hüseyin oğlu Mahmut**) ta

Meydana muazzam bir eser koydu;
Türkçeyi hem Arap, hem Acem duydu.

(**Divanü lügâtittürk**) adlı kitap
Mevzuu türkçeydi, lisanı arap.

Türkçeyi Araba tefhimdi kastı
Istanbul bu mühim kitabı bastı.

Sekiz yüz seneden evvelki türkçe
Orada görülür, hem de epeyce

Aybetülhakayık

(**Kudatgubilik**) i örnek tutarak
(Edip Ahmet) adlı bir Türk te elhak.

Hicretin altıncı asrı içinde
Muhtasar bir kitap nazmetti dinde.

Zavallı Ahmedin görmezken gözü,
Kur'andan hadîsten almıştı sözü

Sözünden nasihat onun maksadı
(**Aybetülhakayık**) kitabın adı.

Türk klasizmi

(**Kudatgubilik**) le çıkılan bayır
Olmuştu türkçede yeni bir çığır.

Sonradan bu çığır yol oldu işlek
Üstünde ileri gidildi geçerek

Arabı Acemi tutup ta örnek
Türkçeye verdiler yeni bir âhenk.

Demek ki beşinci asırda bizim
Edebiyatımızda bir (**Klasizim**)

Meydana çıktı da geniş yol oldu;
Avrupa o yolu sonradan buldu.

Garpte on yedinci asır girince
Taklide başlandı Rumca, Lâtince.

Garp te bizim gibi, hem bizden geri
Yabancı edebe oldu müşteri.

Taklidin arası tabiî farklı :
Birisi garplıdır, birisi şarklı.

Havas edebiyatı, halk edebiyatı

(**Kudatgubilik**) le açılan vâdi
Oldu bir cihetten tefrika bâdi.

Onunla ayrıldı (**kubuz**) la kalem:
Birinde Türk hâkim, birinde Acem.

Bir millet evlâdı : (**şair**) le (**Ozan**)
Kullandı her biri ayrı bir lisan

Şair derinlere daldıkça daldı.
Halka söyliyecek ozanlar kaldı.

Kibar takımları şiir dinledi.
Halk ise Kubuzu duydu,, (inledi.)

Ayrıldı Türklerin edebiyatı:
Birisi Gündoğdu, birisi Batı,

Milletin edebi hâlâ da ayrı
v(Haassınki) başka, halkınki gayrı

Tasavvuf edebiyatı:

Allahın aşkıyle çırpınan yürek
Duygusu demektir, tasavvuf demek.

Tasavvuf, sonradan bir meslek oldu
O meslek ehliyle her taraf doldu

(Ömer ibin Farız) (1) **(Sınayî)** (2) (Attar) (3)
(Mevlâna) (4) misali sahip iktidar
Sofî şairleri zuhur eyledi.
(İlâhî bir aşkı nazmen söyledi.

Bir çok ta mukallit yetişti, fakat
Sözleri benzetme, özleri sakat.

Bunları duyup ta sakın aldanma,
Sarhoş na'rasını tasavvuf sanma!

Ahmet Yesevî(432-567) ve edebî tarzı:

Türklerde ilk sofî Ahmet Yesevî
O açtı **(Yesi)** de dervişlik evi

Alimdi, ârifti, şairdi bu zat
Bilirdi feulün, fa'lün, fâilât

Fakat Türk veznini tercih eyledi
Türke o veznile **(Hikmet)** (5) söyledi

(1) [556 - 632] (2) [525] (3) [627] (4) [604 - 672]

(5) Bizde (Ilâhi) denilen sözlere Orta Asyada (Hikmet) diyorlar

(Bakırganî) gibi muakkipleri
Bu vâdide taklit etti o eri
(Yesevî hikmeti) örnek tutuldu
O yolda sözlerle defterler doldu.

(Derviş Yunus)ün da o coşgun ağzı
Terennüm eyledi **(Yesevî tarzı)**

Şu hâlde altıncı asırdanberi
Heceyle söylenmiş halk şiirleri,

Tamamen inkisam etmiş ikiye
Birisi **(Lâdinî)**; biri: **(Diyniye)**

Çagatay ve Âzerî edebiyatı

Türklerin eline geçince İran
Yükseldi orada şi'rile Irfan

Gaznevî Selçukî, Harezmîlerin
Oldu himâyesi Fürsçeyi derin

Yazılsın fikriyle bir haylı eser
Yerli şairleri teşvik ettiler.

Parladı Iranın edebî dili
Ortaya konuldu **(Destanı millî)** (1)

(Firdevsî) (2) **(Enverî)** (3) **(Muizzî)** (4) **(Sâdî)** (5)
Fürşceyi ihyaya oldular badi.

Acemce bu kadar parladı, lâkin
Türk dili bakımsız dururdu sakin.

---

(1) Firdevsînin (Şahname) si
(2) 411 (3) 547 (4) 542 (5) 691

Tek tük bir kaç eser varsa da Türkçe
Edebî dilimiz değildi yüce.

Cengiz Oğulları devletlerinde
Olmuştu, Türk dili bir parça zinde

(Kapçak) diyarında **(Seyfi Sarâyî)**
Bulmuştu hakikat, Türkçe edayı

Şimalde böylece, vasatta amma
Yükseldi çagtayca **(Timür)** den sonra

(Harezmî) **(Hücendî)** **(Sekkâkî)**, **(Hayder)**
(Emirî) **ve** **(Lütfi)** misali erler

Himmetleri ile yükseldi Türkçe
(Nevayî) edebi yüceltti evce

(Hüseyin Baykara) denilen sultan
Şaîr olanlara ederdi Ihsan

Şi're kendinin de nisbeti vardı
Oldukça garamî şiir yazardı

Şarkta böyle iken garbî Iranda
Bağdattan yukarı Azerbaycanda

(Şeyh Hasan oğlu) yle **(Seyyit nesimî)** (1)
(Kadî Burhanettin) [2] **(Dariri Rumî)** [3]

(Habibî) **(Hatayî)** **(Fuzûlî)** **gibi**
Şairler, nasirler, şiiri edebî

(Azerî) dilinde imlâ ettiler
Himmetle o dili ilâ ettiler

---

[1] 807
[2] 745 - 801 [3] 926

Garbî Türk edebiyatının başlangıcı

Iranda nasılsa Rumda da Selçuk
Devleti Fürsçeye meyletti pek çok.

Sultanlar bırakıp **(Türk hakanı)** nı
Kullandı İranın **(Key)** unvaunı

Şaşmazmı bu işe işiden âdem?
Türkün resmî dili: Lisanı acem!

Türk eli Acemin harsine tarla
Olmuştu, söylerdi onu her molla.

Acemin zebanı, Arap lisanı
Söyliyen bir Türkün yüksekti şanı,

İlim lisanıydı yabancı dili.
Hor, hakir kalmıştı lisanı millî.

Yazılan eserler yabancı dilde
Dili yokmuş gibi halkın bu ilde.

Vakıa bazılar Türkçe de yazdı
Fakat o kitaplar gayetle azdı.

Halkın ekserisi yabancı dile
Bakmazdı, söylerdi kendi diliyle

(**Ahmet Fakih**) ile **(Mollayı Rumi)** (1),
Gördüler Türkçeye meyil, umum

Birisi tamamen, birisi kısmen
Tasavvuf söyledi Türkçede nazmen

[.] Hazreti Mevlâna 604-672

Bizim Lehçemizin şi'ri, edebi
Yedinci asırda başladı gibi.

Sekizde nisbeten kemale geldi
Dokuzda vasatı geçti, yükseldi

Onuncu asırdır itilâ devri
Asrını andırır o devrin şi'ri

Hace dehhanî

Selçukî devrinin sonuna doğru
(**Dehhanî**) namında biri bulundu.

Fürs edebiyatı tarzına göre
Vazdı nümuneler (**Lâdinî şi'r**) e

O halde Dehhanî denilen şair,
(**Divan şi'ri**) mizin müessisidir.

Sultan Velet (623-712)

Bu asrın sonunda (Sultan Velet) de
Aruz vezni ile yazdı Türkçede

Yüz kadar beyt ile on, on beş gazel
Ahengi değildir o kadar güzel.

Fürsçesi Türkçeden çok kuvveilidir.
Tasavvufta nazmı çok kudretlidir

Marifet babası, Mevlâna oğlu
Işlenmiş onunla tarikat yolu.

Tesiri olmuştu (**Şeyyat Hamza**) ya
(**Yunus Emre**) **ile** (**Âşık Paşa**) ya

Hatta (**Gülşehrî**) de o hoş ifade
Mealen merbuttur Sultan velede

Şeyyat Hamza:

Şeyyat Hamza, derviş meşrep biriydi;
Aruzla, heceley şiir söyledi.

Aruzu o kadar değildi düzgün
Heceli sözleri onlardan üstün.

Şeyh Ahmet Gülşehrî

Gülşehrî eskiler içinde mühim
Hem tab'ı kuvvetli, hem sahip ilim

Türkçeye çevirmiş (**Mantıkuttayr**) ı (1)
İlâveler yapmış kendi de ayrı

Yediyüz on yedi yılına doğru
Sanırım Gülşehrî açmış bu yolu,

Tasavvuf şi'rinde değilken âdet
Bu yapmış nazmında bediî san'at.

Lisanı, devrine göre düzgünce
Beyanı samimî, hayali ince.

Bizim lehçemizin birinci devri
Içinde en üstat, şair (**Gülşehri**)

---

1 Şeyh Attar'ın kuşların lisanından olmak üzre yazdığı manzum ve tasavvufî bir eser.

Aşık Paşa (670 — 732)

Kırşehirde doğan (**Âşık Paşa**) da
Iyice bir tahsil gördü orada.

Arabın ilmini, Acem dilini
Bilirken düşündü kendi ilini.

Milli bir gayretle kalemi aldı,
Türkçede tasavvuf bahrına daldı.

Yazdı (**Garipname**) adlı bir eser
Ayrıca kasait tarzında sözler.

irşat vadisinde onu söyleten,
Aldığı ilhamdı evvelkilerden

Telkindir nazmından maksadı, yalınız
Görünür sözleri şiirsiz, tatsız,

Şu var ki sevdiği türkü bellidir
Bizde ancak odur (**İlk millî şair**)

Alvan Çelebî

Aşık Paşa zade (**Alvan Çelebî**)
Tatmıştı bir parça zevkı edebî.

Devrine nisbetle oda nâzımdı
Tasavvufta bir kaç manzume yazdı.

Derviş Yunus ve tasavvufî halk şi'ri

Yedinci asr ile sekizincide
Yetişti bir şair halkın içinde.

Kalbinde sevdadan fırtına gördü
Sakarya misali coştu, köpürdü.

İlâhî bir aşkın duygularını,
Ayrılık cilvesi kaygularını

Inledi, inletti dağ ile taşı.
Ağladı, akıttı her gözden yaşı

Yürekten sözleri halâ da zinde
Ateşi duyulur tâ can evinde

Külfetsiz, san'atsız bu coşkun şair,
Herkesin bildiği (**Yunus Emre**)dir.

(**Yesevî tarzı**)nın mukallidiyken
O tarzı işleyip ruha işleten

Sevginin bülbülü olan sesidir
(**Tekke şi'ri**) mizin müessisidir.

(**Hacı Bayram**) [1] ile (**Kaygusuz Sultan**)
(**Eşref Oğlu**) [2] gibi sahibi irfan

Büyükler yürümüş onun yolunda
Tekaddüm , tefevvuk yine hep onda

İzzeddin Ahmet ve Hace [3] Mes'ut

Hicrî sekizinci asr ortasında
(**Izzeddin Ahmet**) le (**Hace Mes'ut**) da

---

[1] 833
[2] 899
[3] Hace: Efendi manasınadır. Sarıklı manasına kullanılan hoca kelimesinden ayrıdır.

Oldkuça söz söyler iki şairdi
Ifade tarzında ikisi birdi.

Acem lisanında vardı muteber
[**Süheylü nevbehar**] Adlı bir eser.

Izzeddin başladı bu manzumeyi
Terceme etmeye oldukça iyi.

Çalıştı epeyce bitirmek için
Muvaffak olmadı Ahmet Izzeddin.
Beyitler varmıştı tam bin sayıya
Ondan sonra gayret düştü " dayı „ ya [1]

Beş bin beş yüz altmış sekiz beyt ile
Bitirdi mus'udun himmeti hele

Mütercem ve manzum ilk hikâye bu
Sonradan yazılmış emsali dolu
Başka bir kitabı daha mes'dun
Basıldı burada, arayın, bulun:
Meali [**Bostan**] dan alınmış gerçek
Ifade manzumdur, unvanı [**Ferhenk**]:

Kul Mes'ut:

[**Kul Mes'ut**] isimli diğer biri var
Onun hizmeti de edilmez inkâr.
[**Kelile, Dimne**] yi [2] terceme etmiş

[1 Hace Mes'ut, İzzeddin Ahmedin dayısıydı.

[2 Kelile dimne: Hint Berhemenlerinden Bidpay isminde bir adamın Sanskrit lisanıyle yazdığı mühim bir kitaptır. Nuşirevan zamanında Pehlevîye, sonra Arabiye, daha sonra Farisîye terceme edilmiş, mensur ve mauzum olarak yazılmıştı.

O vakit bu hizmet epeyce bir iş.

Şu tercemelerde görünür yer yer:
Bugün unutulmuş eski tabirler,

Niyazî

Bu asrın içinde bir [**Niyaz**] var
San'atkârlığıyle pek şöhretşıar.
Divan şi'rimizin tarzını ihya
Eylemiş, olmuş ta kaside gûyâ.

Varmış [**Yıldırım**] a kasideleri.
San'at nümunesi imiş ekseri.

Bediî divanı o yazmış evvel
Her şekil eş'arı imiş mükemmel.

[**Timür ordusu**] nun yağmalarında
Kaybolmuş divanı - yazık - bunun da

Kalmış bir kaç beyti [**Tezkire**] lerde
San'atça hakikat hepsi ilerde.

Malûm ya [**Dehhanî**] Acemler gibi,
Açmıştı Türkçede divan edebi.

Yükseldi sonradan tasavvuf fikri
Çevirdi o yola şairi şi'ri.

Niyazî bırakıp şiirde onu
Boyladı yeniden [**Hivan yolu**] nu

Bursada yetişen o yekta şair
Divan şi'rimizin müceddididir.

Üstat [**Şeyhî**] ile [**Ahmet Paşa**] nın
Sözünde tesiri var imiş anın.

9 uncu asır ve onuncu asrın ilk nısfı

Hicrî dokuzuncu asırda artık
Tekâmül yolunda adımlar attık.

Oldukça düzeldi nazmın âhengi
Işlene işlene parladı rengi.

Edildi Türkçeye nazmen terceme
Acem âsarından hayli manzume.

Iran metaları taklit olundu
Yerli mahsulü de meydana kondu.

Yazıldı kaside, mesnevî, gazel
Ekseri o asra nisbeten güzel.

Hülâsa: bu asır, terakki devri
Bu devrin yüksekçe nazmile nesri.

Onuncu asrın da nısfı evveli
Dokuzun tekâmül eylemiş zeyli.

Ahmedî (780 - 815)

Bu asrın başlıca şairlerinden
(**Ahmedî**) hatıra gelir en erken.

Germiyanlı şairlerin eskisi
Zamanında bile kabaca sesi.

(**Iskendername**) [1] yi etmiş terceme
Kendi de ayrıca yazmış manzume (2)

Yıldırımın oğlu Emir Süleyman
Bundan ders okumuş bir hayli zaman

Muallimlik etmiş (**Şeyhî**) ye bile
Kaba addedilmiş bu fazlı ile

Hamzevî

Hamzezî isimli bir kardeşi var
O, destan tarzını etmiş ihtiyarr

(**Hamzename**) adlı bir masal yazmış.
Yirmi dört kitap bu, sanma ki azmış

Ahmet Dâi

Germiyan geğinin mâdihlerinden
Ahmet Dâiyi de okuyup öğren

[**Çengname**] isimli manzumesiyle
Divanı, yadına olmuş vesile

İnşaya dair de yazmış bir eser [3]
Olmuş zavallının âsârı heder.

[**Hasan oğlu**] nun bir gazeline de
Nazire yazmış ki ondan güzide

1 İskendername: Nizamîi gencevînin Hamsesinden bir kitap.

"2,, Cemşit ve Hurşit isimli bir manzume. Tıbba dair Tefrihül'ervah namında manzum bir kitap

"3,, Bu eserin adı "Ankudülcevahir,. imiş.

Şeyhî

Germiyandan gelen en büyük şair
Ahmedî Şagirdi (**Sinan şeyhî**) dir.

Hem hekim, hem kehhal, hem şairdi bu
Akranı içinde pek mahirdi bu.

Asrına göre de bu zarif şair
Mizah yazanların birincisidir.

[**Harname**] isimli bir nazmı var ki
Bizdè o vadinin olmuştur ilki.

Tutup [**Niyazi**] nin şi'rini model
Nazmetmiş kaside, mesnevî, gazel
Bir az da fürsçeden nakletmiş mana
[**Na't**] inde duruyor [**Beyti Mevlâna**] [1]
[**Zahîr**] n hayali orada yine
Bakıp gülümsüyor halkın yüzüne [2]
Husrevü Şirini [3] [**Şeyh nizamî**] den
Başlamış terceme etmeye nazmen
Vermiş tercemede şi'rin tadını
Bu eser yükseltmiş onun adını.

---

[1] لطف خدای جمله کالات خلق را
یك چیز کرد وداد بدو نام مصطفی حضرت مولانا
Cem'eylevip cemii kemalâtı lüfü rab
Bir zatı ekmel içre adın koydu Mustafa
Şeyhî

[2] نه کرسئ فلك نهد اندیشه زیربا
تابوسه بررکاب قزل ارسلان دهد ظهیر فاریابی
Ger nerdüban edinse dokuz çerhi aklı kül
Bir pâyesine ermeye mi'racının şeha!..
Şeyhî

(3) Şeyh Nizamînin hamsesinden bir kitap

Olmamış müyesser fakat ikmali
Bitirmiş [**Şeyhoğlu**] olan [**Cemalî**]

Şeyh oğlu Cemalî

Bir şeyh oğlu olan şair Cemalî
Şeyhînin biraderzadesi idi
[**Hüsrevü Şirin**] i bitrdi, birde
[**Hurşidü Ferruhşat**] adlı eserde

Çalıştı gösterdi epeyce kudret
Şeyhîye taklidi etmişti âdet.

***

Diğer bir Cemalî vardır ki o da
Nazımda yürümüş şeyhî yolunda

[**Hümavü Hümayun**] isimli manzum
Kitapla adını eylemiş malûm

Izarî [901] ve Cenanî

Şeyhînin hemşirezadeleri de
Kazanmış oldukça şöhret şiirde.

Biri Izarî ki müderris imiş
Diğeri Cenanî bir faris imiş

Hem kılıç kullanmış, hem de kalemî
Gazâda geçermiş ekserı demi.

Malkoç Oğlu [1] ile akına gitmiş
Askerlik hayatı şehiden bitmiş.

Süleyman Çelebî 825

Süleyman Çelebî mevlit nâzımı
Yâdidir edebin elbet lâzımı.

Imamlık ederdi (**Ulu cami'**) de
Bir eser bıraktı ebedî, zinde.

Garipnamesinden (Âşık Paşa) nın
Alarak ilhamı kalemi anın

Yazdı peygambere menzum bir mevlit [2]
Mucit olmadıysa oldu müceddit.

Beşyüz senedenberi o eser
Türklerin nezdinde gayet muteber

O vakitten beri her bir devirde
Okunur, dinlenir köyde, şehirde,

Zorakî değildir, yürekten doğma
Oku da -mümkinse- hayranı olma

[1] Malkoç oğlu Bali Bey

[2] Ilk mevlit manzumesi yedinci asrın iptidalarında yazilmış ve okunmuştur.

Yazanın adı İbni Dihye, yazdığı kitabın ismi de Ettenvir fi mevlidilbeşirünnezir dir. Erbil hâkimi olup 615 te vefat eden Muzafferüddin Gök Borî namına kaleme alınmış. Onun emriyle ve merasimi mahsusa ile okunmuştur. Süleyman Çelebî'nin eseri Arapçasına nispetle ikinci ve Türkçe olmak itibariyle birincidi. Tertibindeki insicam ve üslûbundaki letafet dolayısiyle Arapçayada terceme edilmiştir.

Sadelikte san'at, sehli mümteni'
Nazire yazanlar ona, müptedi'

Mevzuu ruhanî, üslûbu makbul
Taklide kalkanlar edeben mes'ul

Sekiz yüz yirmi beş içinde öldü
Bursada doğmuştu, orda gömüldü.

Hümamî

Hümamî yetişmiş Iznık şehrinde
Çelebî Mehmetle oğlu devrinde.

Şeyhîyi çekemez, kıskanır imiş
Gayretle söylenir çırpınır imiş.

Öyleyken yazdığı bir kaside de
Ister ki şeyhîye kendin benzede [1]

Etmiş ilâveyle terceme yekser
[**Sîname**] isimli manzum bir eser.

Bursalı Safî

Bursalı Safî, hem ressam, hem şair
Ikinci Muradın müsahibidir

"1,, Çandarlı Zade Halil Paşaya verdiği kasideden
Parisî ger demese ş'iri nolakim Türkte
Şeyhî bigi şivei eş'arı Selman gösterir.

Garezle zavallı jurnal edildi
Küfretti denildi, hapsettirildi.

Yazdı bir kaside Kadîaskere [1]
Halini arzetti o fazıl ere

Hapisten kurtuldu ise de öldü
Edirne hâkine na'şi gömüldü.

Yürekten sözleri gayetle hazin
Tertip eylemiş bir divanı güzin.

Alvanı Şirazî

Şirazdan kalkıp ta gelmiş ecdadı.
onlara nisbetle (**Şirazî**) adı

(**Bayramı Velî**) nin dervişlerinden
Tasavvuf yolunda söylemiş sühan

Türkçeye nakletmiş (**Gülşeni Raz**) ı (2)
Ahenkli inletmiş o müşkil sazı

Yabancı kelime kullanmış renk renk
O suretle vermiş nazmına ahenk.

Müstezat şeklinde bir şi'ri var ki
Galiba bu yolun o olmuş ilki

"1,, İkinci Muradın kadîaskeri ve meşhur şair Ahmet Paşanın pederi Veliyyüddin efendi.

"2,, Emir Hüseynîye cevaben Şeyh Mahmudu Şebisterînin tasavvufa dair yazmış olduğu manzum bir kitap

Üslûbu naziktir asrına göre
Vermiş bir güzellik ahengi şi're

Yazıcı Zadeler

Bu asrın içinde iki kardeş de:
— Muhammet ve Ahmet Yazıcı zade —

Malkara şehrinde doğmuşlardı da
Tavattun ettiler Geliboluda.

(**Bayramı Velî**) nin dervişleriydi
Sülûkü tasavvuf, revişleriydi

Yazdılar Türk halkı okusun diye
Manzum (**Ahmediye**), (**Muhammediye**) .

Meydana koydular başka eser de
Okundu, okunur hâlâ her yerde.

İvaz Paşa Zade Atâyî

İkinci Muradın vezirlerinden
İvaz Paşa oğlu bu sahip sühan

Edirne şehrinde gelmiş dünyaya
Genç iken başlamış şi're, inşaya

Hükümdar istemiş almak yanına
Fakat o gitmemiş, rahmet canına

Asrında tanınmış üstadı ahenk
Tutulmuş ekseri sözleri örnek

(**Güneş kasidesi**) parlaktır gayet
Etmiş (**Ahmet Paşa**) taklide gayret

Sualli, cevaplı bir de kaside (1)
Yazmış ta ilk olmuş bu hoş vâdide

Bir de manzumede mesel iradı,
En evvel olmuştur bunun mutâdı

Melihî

Tokatlı Melihî bilgili bir zat
Eylemiş İranda kesbi malûmat

(**Molla Camî**) (2) ile ders arkadaşı
Âlimler saffında yüksekçe başı

Fethi müteakıp gelmiş buraya
Ders vermiş epeyce Ahmet Paşaya

Sonradan Fâtihin nedimi olmuş
Hükümdar nezdinde îtibar bulmuş

Vurmuş ayyaşlığa son demlerinde
Sızarmış meyhane âlemlerinde

O kuvvetli şair, o ehli irfan
Pek yazık ki, olmuş içkiye kurban.

---

(1) Dedim nedir bu zülfü bu ruh ey mehi huten
Dedi ki biri sünbülü birisi de semen

Beytiyle başlıyan ve; her beytinde (dedim, dedi) kelimeleriyle sual ve cevabı hikâye eden kaside
(2) (818 — 898)

Ahmet Paşa [902]

Nazmımızda açan yeni bir çığır
Veliyyüddin [1] oğlu Ahmet Paşadır

Hem âlim, hem şâir, hem ince bir zat
Sözüyle incelmiştir edebiyat

Vakıa Acemden mazmun aşırmış
İntihal etmede hattâ taşırmış [2]

Şeyhî gibilere olmuş mukallit
Öyleyken devrinde elhak müceddit

Fâtihe muallim olmuş bir ara
Sonradan uğramış kahrı hünkâra

Yedikuledeki zındanda kalmış
Yeis girdabının umkuna dalmış

---

[1] İkinci Muradın kadîaskeri Veliyyüddin efendi bin İlyas.

[2] Ezcümle Hafızı Şirazînin:

Ateşi an nist ki ber şulei o hand de şemi
Ateşi an nest ki ber harmen pervanei zedent
beytini,

Ol ne âteş ola kim şulesine şem'güle
Ateş oldur ki yaka hirmeni pervanesini

diye terceme ve bir gazeline ilâve etmiştir.

[Kerem kasidesi] ora mahsulü
Nazîre ise de, halkın makbulü [1]

Kasîde yüzünden kurtulmuşsa da
Kalmamış mahalli artık divanda

Dokuz yüz ikide Bursada Beyken
İrtihal eylemiş nisbeten erken

Nizâmî

Nizâmî denilen Konyalı şâir
Adı pek genç iken olmuştu sâir

Gûşuna değince bu sîtü şöhret
Fatih İstanbula ettirdi davet

Nizâmî Konyadan hareket etmiş
Fakat yolda ölmüş, ne garip bir iş.

Eskiler bunu pek sena ederler,
Ahmet Paşadan da üstündü derler:

O, mazmun çalarmış; bu, çalmaz imiş.
Ne kadar dikkatsiz bir hüküm veriş?

Nizâmînin bütün nazmı edebi
Ahmet Paşanın bir taklidi gibi

"1,, Şeyhînin Germiyan Beyine takdim ettiği " Kerem ,, redifli kasîdeye

Hafızın (1) pek meşhur bir matlaı da
Bir kasidesinin baş tarafında (2)
Yaşamış olsaydı bu şair çocuk
Ahmet Paşa gibi yazsaydı bir çok,
Tecribe etseydi geremile serdi
O zaman Paşayı belki geçerdi,

Sinan Paşa (844 - 891)

Istanbul kadısı Hızır Bey oğlu
Sinan Paşa açtı bir nesir yolu
Behresi varsa da nazımda, azdı.
Adını yükselten nesirler yazdı.
Gelinceye kadar Paşanın devri
Sâde yazılırdı Türkçenin nesri

"1,, Hafız: Lisanülgayp ve tercemanül'esrar denilen Şirazlı bir şair. [792] Bir gazelinin matlaı :

Her nüktei ki güftem der vasfı an şemail
Herkes şini ve güfta lillahi derrü kail

(2) Nizamînin Karamanlılardan Pir Ahmet Beye verdiği kasidenin baş tarafı :

Vasfında ol cemalin zikrettiğüni bu dil,
Her kim işitse eydürü lillâhi derrü kail..

O yazdı seci'li [**Tazarruat**] ı
Parlattı nesriyle edebiyatı

Üslûbunu her kes onun beğendi
Nesrin muktedası tanındı kendi

Tazarruatının yok emsali hiç
Samimiyet ile san'at mümteziç

Asrında müsecca' yazdı, yazdırdı
Sonradan gelenler işi azdırdı

Paşa, Fâtihin bir muallimiydi
Sonra vazifeden ihraç edildi

Kadı gönderildi Sivri Hisara
Merkezde müderris kaldı bir ara

Sancak Beyi oldu Gelibolunun
Sekiz yüz doksan bir vefatı onun.

Nişancı Mehmet Paşa [886]

Konyalı Nişancı Paşa da nâsir
[**Nişânî**] mahlaslı orta bir şair.

Siyasî üslûba olmuştur mucit
Sonradan gelenler ona mukallit

Uzun Hasan için yazdığı mektup,
Kalem erbabınca olmuştu mergup

Fâtihin sonuncu Baş Veziriydi
Onun vefatında, bu, katledildi.

Leâlî

Tokatlı Leâlî denilen şâir
Toplamış İranda ilmî cevahir.

Fâtih zamanında buraya gelmiş
Fürsçe konuşması gayet güzelmiş.

Kendine İranlı süsünü vermiş:
O vakit Acemler pek mutebermiş.

Verilmiş ona bir tekke şeyhliği
Sonradan pazara çıkmış ipliği:

"İranlı değilmiş gidi haşarı!„
Denilip atılmış kapı dışarı

Tabiî, olmuş ta zavallı dilgir
Eylemiş zamanın hâlini tasvir(1)

Mesihî

Piriştineden de bir şair daha
Mahlası [**Mesihî**] ismi de [**İsa**]

"1,, Eğer âdemde marifetse mürat
Ne fazilet verirmiş ana bilât
Rûmda kellelenmesin mi Acem?
Oldu bu izzet ile çün mükrem
Acemin her biri ki Ruma gelir
Ya Vzaret, ya sancak uma gelir Leâlî

Asrında hakikat üstat bir şâir
Âdeta [**Bâkî**] ye olmuş müessir

Bâkî bakmamışken değme şâire
Bunun bir şi'rine yazmış nazîre [1]

Kaleme, kılıca sahip er imiş
Hem şiir yazardı, hem asker imiş

Rumda İranlılar görürken ikram
İltifat görmemiş böyle bir adam

O da zamanına tâ'riz eylemiş
Araptan, Acemden gelmeli ! demiş. [2]

Edebî rekabet

Bu gibi hâllere yerli şâirler
Pek haklı olarak oldular muğber

Ettikçe sultanlar lutfu sahabet
Başladı Aceme karşı rekabet

Artırdı bu hissi sonra seferler
Coşturdu Türkleri olan zaferler.

Evvelki [**Taklit**] ler oldu [**iddia)**
İspat ta edildi ekser müddea

Kalmadı pek geri Iran malından
Yerli kumaşları Acem şalından

"1,, Bahar kasîdesi

Lâlî

"2,, Mesihî ! gökten insen sânâ yer yok
Yürü var gel Araptan, ya Acemden Mesihî

Necâtî 914

Necâtî, kölesi dul bir kadının
Edirne şehrinde, kadere bakın,
(**Sâilî**) isminde bir şâir, onu
Almış ta öğretmiş şiir yolunu.
Fâtihin vasfında var kasîdesi
Tanınmış devrinin pek güzidesi
Şiirde (**İradı mesel**) yapmış çok
Bazılar zannetmiş bu, evvelce yok
Bakılsa (**Âtâyî**) ondan da evvel
Yapmıştı irâdı mesel, mükemmel
[**Ahmet Paşa**] ile kıyas ederler
Necâtî, Paşadan üstündü derler
Bu bapta kendi bir beyit söylemiş
Paşayı nefsine tercih eylemiş (1)
Tetkik edilirse, hâlbuki gerçek,
Necâtî görünür Paşadan yüksek
Şehzade (**Mahmut**) la (**Abdullah**) için
Yazdığı mersiye hakikat hazin
Son zamanlarında inziva etmiş
Dokuz yüz on dörtte ukbaya gitmiş
Şâgirdi (**Şehî**) Bey (**Vefa**) da ona
Bir türbe, bir sebil ettirmiş inşa

" 1 ,, Necatînin dirisinden ölüsü Ahmedin yeydir
Ki İsa göklere ağsa yine dem urur Ahmetten. Necatî.
Necatînin asıl ismi: İsa imiş.

Bu günse türbe de, sebil de mâdum
Hatta Necâtînin kabri na mâlûm

Sehî Bey (955) ve tezkiretüşuara yazanlar

Edirne şehrinden (**Sehî**) de nâzım
Olmuş Necâtîye hayli mülâzım

Eş'arı varsa da pek parlak değil
Onu sen asıl ilk (**Tezkireci**) bil

Çağtayca söylemiş şâirler için
(**Nevâyî**) bir tarih eylemiş tezyin

Onların yazmış hep tercemesini
Dercetmiş bir iki manzumesini

Sehî Bey de ayni usule göre
Yazmış bir tezkire bizimkilere

Edebî tarihi bizde evvelâ
O tesbit eylemiş, ruhu şadola

Sonradan yazılmış hayli tezakir [1]
Hepsinin mevzuu: şi'r ile şâir

[1] Sehî Beyden sonra mufassal, muhtasar ve zeyl olmak üzre şunlar da böyle birer eser yazmışlardır :

Lâtifî, Ahdî, Âşık çelebî, Kınalızade Hasan çelebî, Beyânî, Riyâzî, Faizî, Rıza, Yümnî, Güftî, Safâyî, Salim, Beliğ, Safvet, Ramiz Sılâhdar zade Emin, Enderunlu Akif, Esrar Dede, Şefekat, Halim Giray, Sahhaflar şeyhi zade Esat, Arif Hikmet, Fatin, Faik Reşat en son olmak üzre İbnül'emin Mahmut Kemal Beyefendi.

Meşhur Hammerin 2200 şairin tercemei hâlini ve eserini hâvi olmak üzre 4 ciltten ibaret bir tezkiresi olduğu gibi İngiliz Gip'in de bu vadide büyük bir eseri varmış. Gipinki, Robert kollej heyeti talimiyesi tarafından Türkçeye terceme edilmiş ise de basılmamıştır.

Sehî Bey, tevliyet işleri görmüş
Hayatı seksenden ziyade sürmüş

Dokuz yüz elli beş yılında bitmiş.
Edirne şehrinde bekaya gitmiş

Hamsenüvislik ve Behiştî :

Genceli Nizâmî [1] denilen bir zat
Mesnevî tarzında yazmış hikâyat [2]

Acem lisanında, Çağtayda, Rumda
Tanzîri bunların sayılmış moda [3]

Bizim lehçemizde ilk (**hamse**) yazan
Süleyman Bey Oğlu Çelebî Sinan

Şiirde (**Behiştî**) tahallüs eden
Mesnevî üstadı, bu sahip sühen

İkinci Beyazıt Nedimi imiş
Nasılsa buradan firar eylemiş

(1) (592).

(2) Bu hikâyelerin adı: " Penç genç „ tir; beş tâne hazine demektir ki, edebî kıymeti bulunan o "beş hikâye„ den kinayedir. Edebî kıymetleri çok yüksek olan o beş manzumeye "Hamse„ de derler.

(3) Hamse yazanların en meşhurları: Hüsrevi Dehlevî, Molla Camî, Ali Şiri Nevayî, Behiştî, Hamdullah Hamdi, Arnavut Yahya, Nev'î zade Atâyî, ve Nergisî. Bunların hepsi de manzum yazdıkları halde Nergisî, hamsesini nesren kaleme almıştır.

İranı geçmiş te Herata gitmiş
Mevlâna Camî [1] ye dehalet etmiş
Bir müddet orada gurbette kalmış
sonradan şefaat mektubu almış [2]
Yolda bir kaside tanzim eylemiş[3]
Mektupla beraber takdim eylemiş
Beyazıt affını edip irade
Eski hizmetini kılmış iade
Hamse vâdisini bu açmış işte
Bilemem ne vakit gitmiş behişte

Hamdullah Hamdi (914)

Şeyh Akşemseddinin [4] en küçük oğlu
Hamdullah Hamdi de tutmuş bu yolu
Hamse sahibidir kendisi, zira
Beş tane manzume eylemiş imlâ

[1 803 898. Mollâ cami, [2] Fatih ve Beyazıtla mektuplaşırdı.

(3) Bu kaside, Ahmet Paşanınki gibi (Kerem) redifinde ve Şeyhîye nazîre idi. Behiştî Ahmet Paşanın eserini örnek tutmuş, hatta pek meşhur olan :

Kul kusur etti ise affı şehenşâh kani?
Tutalım iki elim kanda imiş; kani Kerem?

beytini:

Ne kul ola ki anın olmaya cürmü günehi
Ne hata ola ki affetmeye Sultanı Kerem.

beyti ile taklit eylemişti.

(4) Istanbul fethinde bulunup Hazreti Halidin kabrini bulan zat.

(Yusuf Züleyha) [1] sı çok şöhret almış
Fakat basılmamış, yazılı kalmış

Esasen bu eser **(Camî)** nin idi
Hamdi, ilâveyle terceme etti.

Terceme olsa da bu kitap, gerçek,
Yahya Beyinkinden [2] kıymetçe yüksek

Kabaca ise de biraz ifade;
Samimiyet ile rikkat ziyade.

Kardeşleri ona eziyet etmiş
Yusufa kendini o da benzetmiş

Yusufun hâlini tasvir ederken
Eder hep şikâyet kardeşlerinden

Zaruretle geçmiş hayatı bütün [3]
Görmemiş ömründe ferahlı bir gün

Yazıp ta satarmış kitaplarını
Bu teşkil edermiş bütün varını

Göynükte dokuz yüz ondörtte ölmüş
Pederi kurbine na'şi gömülmüş.

---

(1) Bu kelimeyi Araplar. "Zeliha„ Acemler "Züleha„ okurlar. Türkler de. "Zilha„ derler.

[2] Aşağıda bahsedilecek olan Taşlıcalı Yahya Bey.

(3) Hatta Yusuf, Zuleyha manzumesini İkinci Beyazıda takdim ettiği halde kendisine hiç bir şey verilmemiş; o da hükümdarın methine dair olan beyitleri sonradan yazdığı nüshalara koymamış.

Zâtî (876 - 953) [1]

[**Hamdullah**] misali bir felekzede
Suhanver yetişti Balıkesirde

[**Zâtî**] dedikleri o üstat şâir
[Bâkî devri] için olmuş mübeşşir

Çizmeler dikermiş geçinmek için
Yazarken şiirler hakikat, rengin.

Beyazıt zamanı gelmiş buraya
İntisap eylemiş Ali Paşaya

Kadılık istemiş o sahip irfan
Caiz görülmemiş sağırlığından

Paşası [2] Şah Kulu [3] harbinde ölmüş
Zatî de deryayı fakra gömülmüş

---

(1) Zatî'nin asıl ismi (İvaz) dır. Bu kelime (Ebcet hisabı) nda 876 sayısını gösterir. Zatî-nin o sene doğması ve kendine doğduğu yılı gösteren bir isim konması delâletiyle, babasının şâir değilse bile sözden anlar bir adam bulunduğu hatıra gelir.

(2) İkinci Beyazıdın sadrazamlarından Hadım Ali Paşa.

(3) Kızılbaşların (Şah Kulu), bizim tarihlerin (Şeytan Kulu) dedikleri (Kara Bıyık Oğlu. Bu da o muharebede maktul düşmüştür.

Sinan Paşaya kadar nesrimiz

(Orhon kitabesi) etmede belli :
İslâmdan evvelki üslûbu millî.

Gayet sade imiş, vuzuhu varmış
Dinleyen her bir Türk onu anlarmış.

İslâmdan sonra da böylece gitmiş
Türk, sade yazmayı iltizam etmiş

Türkçede yazılan muhtelit kitap
Türklerin hepsine eylemiş hitap

(Karaman Oğlu) nda düşünce iyi:
Hükûmet lisanı yapmış **Türkçeyi**

Osmanlı devleti bu yola gitmiş
Açık yazdırmayı iltizam etmiş

Yetişen âlimler, şâirler önce
Yazmışlar halk için açık bir Türkçe

(Eşref oğlu) ile **(Kaygusuz Sultan)**
(Mercimek Ahmet)le [1]**(Ahmedi Bîcan)** [1]

Misali, müellif olan kimseler,
Pek sade bir dille yazmışlar eser

Çokları sonradan halkı unutmuş
Üslûpta İranın yolunu tutmuş

---

1 İkinci Murat devrinde yaşamış ve (Kabusname)-yi açık bir lisanla yeniden terceme etmiştir.

(3) Yazıcı Zade Mehmet efendinin kardeşi, olup Ahmediye namında manzum ve (Envarül'âşıkin) isimli mensura iki eseri vardır.

Yazmış Sinan Paşa Seci'li nesri
Sonradan gelenler gitmiş ileri

Tarzında varsa da lafız san'atı
Paşa bırakmamış samimiyeti

Mukallitleriyse bu yoldan sapmış
Manâyı bırakmış, oyuncak yapmış

Onlara denilse gerek -hakçası-
Türkçenin çocukça oyuncakçası

Halk şairlerinden (Ozan)

Gelmiş dokuzuncu asrın içinde
(**Ozan**) adlı bir halk şairi, sade.

Bir iki parçası yazılmış kalmış
Varsa diğerleri ademe dalmış

Gelmişti şüphesiz başkaları da
Irlayıp dururdu halk arasında

Unutulmuş gitmiş adları yazık
Yazmış olaydılar cahil kalmazdık

Onuncu asır

Onuncu asırdır devri itilâ
Titremiş önünde Türkün Avrupa.

Parlatmış bu devri kılıçla kalem
Bu ikisi zaten olmuştur tev'em.

Şecaat, fazilet, zenaat birden
Yükselmiş, bu asrı eylemiş ruşen.

Kılıçlar çalışmış, ölkeler açmış
Kalemler yarışmış, cevherler saçmış.

Abdülbakî Mahmut [733-1008]

O cevher yağdıran zümreden biri
(Bakî) dedikleri san'at şairi

Dokuzyüz otuz üç doğuş senesi
Istanbul bülbülü neş'eli sesi.

Babası Fatihte müezzin imiş
Evlâdım zenaat öğrensin demiş

Bir saraç yanına göndermiş onu
Zaruretle yapmış tabiî bunu

Komşusu Müderris Mehmet efendi [1]
Ona saraçlığı lâyık görmedi

Aldı medreseye, başladı derse
Bakî hıfzederdi hoca ne derse

1 O devrin âlimlerinden Karamanlı Mehmet efendi. Bunun Karamanlı Ahmet efendi isimli bir de kardeşi vardı. İki kardeş demek olmak üzre ikisine ahaveyn denilirdi. Bakînin meşhur Sünbül kasidesi Mehmet efendi vasfındadır.

İki ders şeriki vardı pek zeki
Birisi (**Sadeddin**) (1) birisi (2) (**Nev'î**)

Bakî tahsil etti, aldı icâzet
İlmiyle, şi'riyle kazandı şöhret

(**Zatî**) nin sohbeti açtı gözünü
Söyledi yepyeni parlak sözünü

Müderrislik etti, kadılık etti
Kadîaskerliğe mansıbı yetti

Bin sekiz yılında etti irtihal
Namazın kıldırdı bir sahip kemâl (3)

Etti bir beytini merhumun inşat (4)
Bu inşat etmiştir şairi dilşat

Kabrinin bugünkü hali müessir
Edirnekapısı hâricindedir.

(**Sultanüşşuara**) denmişti ona
Bakî de lâyıktı doğrusu buna

Bahşetti üslûbu nazme bir âhenk
Eyledi hayalî şi'ri rengârenk

1 Tacüttevarih müellifi Hoca Sadeddin efendi.
2 Muallim ve şair Nev'î efendi
(3) Sonradan Şeyhulislâm olan Sun'ullah efendi.
(4) Kadrini sengi musallâda bilip ey Baki.
Durup el bağlayalar karşına yâran saf saf

Ben de talebe ile Bakî'nin kabrini ziyaret ederken şu beyti ilâve etmiştim:
Uç asır sonra yine hâki mezarında senin,
Duruyor bak bu kadar talibi irfan saf saf.

(Zihaf) ı büsbütün kaldırdı attı
Hattâ **(imâle)** yi az, çok azalttı

İstanbul şivesi, lisanı nazmı
Bu kadar teceddüt o zaman azmı ?

Rindane sözleri çok âbıdardır
Şi'rinde (Hafız) ın (1) tesiri vardır

Tanındı kendisi üstadı ekmel
Öğretti ne türlü yazılır gazel

Lâfzî bir oyuncak sayılan şeyler
O zaman geçerdi gayet muteber

Bunları yapmada pek çok mâhirdi
Hülâsa : San'atkâr, büyük şâirdi

Gerek zamanında, gerek sonradan
Eş'arı nümuue oldu çok zaman

Kimseyi beğenmez **(Hasan Kaleli)** (2)
Onları tutmuştu yazı modeli

Gazelde muvaffak **(Yahya Efendi)**
Bakî vâdisine hayli özendi

Vardır ünsiyetini **(Nedim)** in bile
Bakînin o şakrak üslûbu ile.

---

(1) Şirazlı ve pek meşhur bir şairdir. 792-de ölmüş, Şirazda **(Gülgeşti Musâlla)** denilen yere gömülmüştür.

(2) Nef'î

Fuzulî (963)

Bu demde bir şair var pek revnaklı
Kendisi İraklı, sözü firaklı

(**Fuzulî**) mahlaslı o yekta şâir
Türklük âleminde gayet müştehir

Azerîdir sözü, tam Türktür özü.
Ağlar sözlerinde ruhunun gözü.

Gönlü rebâbının yayıdır kalem;
Duyulur o yaydan yanık bir elem.

Kalbini söylerken inler, inletir
San'ata kalkınca zorca dinletir.

Rikkattir başlıca hususiyeti
Işler yüreklere samimiyeti.

Eş'arı : duygunun solmayan gülü
Kendi o gülşenin coşkun bülbülü.

Hâlâ da yaşıyan ve ölmez olan
O şair, zuhura gelmiş Bağdattan

Gençlikte vakfetmiş ilme nefsini
(**Habibî**) den almış edep dersini

Arapça, Acemce, hem Türk dilinde
Eserler bırakmış bugün de zinde

Nazmı da, nesri de kendine mahsus
(**Leylâ ve Mecnun**)u enfes bahusus

Arapta, Acemde pek meşhur olan,
Bu iki lisanda çok çok yazılan

Garâmî kıssayı hikâye etmiş
Tahlilde, tasvirde îcâza yetmiş

Eserde o kadar var ki incelik
Tamamen kalbîdir, hakkiyle lirik

Mesnevî yolunda yoktur emsali
(**Hüsnü Aşk**) ın meğer yüksek hayali

Hattâ Hüsnü Aşkı yazan şairde de
Fuzulîyi cidden takdir etmede (1)

Mütercem (**Hadika**) adlı eseri
Kıymetce aslından değildir geri (2)

Elemden, feryattan ibarettir o
Bakılsa görünür bir hazin tablo.

(**Şikâyetname**) de pek nüktelidir.
Hususen şu ince târiz sevilir :

"Selâm verdimse de rüşvet değildir
Diyerek almadı evkafta müdir"

Hayalî bir savaş: (**Bengü bade**) si
Kısıktır orada (**Esrar**) ın sesi

---

(1) Âyini nevâyide Fuzulî.
Bulmuş suhaue rehi vusuli: Seyh Galip.
(2) Fuzulî'nin (**Hadikatüssuada**) ismindeki eseri, (**Hüseyin Vaız**) in (**Ravzatüşşuheda**) namındaki kitabından terceme edilmiş, ilâveler yapılmıştır.

Kaçar, dayanamaz şiddeti harbe.
Şarabın eline geçer galebe

Zannımca Fuzulî bu nazmı ile
Göstermiş cemile **(Şah İsmail)** e

Zaferi bâdeye vermekte, çünki :
Şah, şarap içerdi; Beyazıt, bengi;

Dokuz yüz altmış üç yılında ölmüş [1]
Kerbelâ hâkine na'şi gömülmüş.

(Hüseyn) in türbesi yanında medfun
Bununla şadolmuş o kalbi mahzun.

Ruhî

Bağdatta yetişmiş Türk oğlu olan
(Ruhîi Bağdadî) diye anılan

Şair de bu devrin meşhur siması
Benzer lehçemize onun edası

Babadan öğrenmiş Türkçeyi bir de
Seyahat eylemiş bizim illerde

Dervişlik neş'esi mevcut özünde
Kalender bakışı vardır gözünde

(1) Bağdatlı Ahdî (Geçti Fuzulî) cümlesini şairin vefatına tarih düşürmüştür.

Bazen de müdekkik gözüyle bakmış
Kalemle bir lavha çizmiş bırakmış

O levha (**Terkibi bend**) idir onun
O devri seyr için onu okuyun!

Yapılmış o levha Dımışkuşşamda
Bunu kendi söyler hatmi kelâmda (1).

Yazılmış sonradan nazireleri
Ziya (2) nınki gitmiş pek çok ileri

Ruhînin divanı orta sayılır
Mektupları var ki adam bayılır

Bin on dörtte tutmuş beka yolunu
Ararsan kabrini Şamda bul onu

Taşlıcalı Yahya Bey (990)

Arnavut kendisi, Taşlıca yeri
(**Yahya Bey**) denilen bir yeniçeri

Eylemiş orduda (**Yayabaşı**) lık
(**Piyade zabiti**) ona karşılık

Kılıcı kadar da kalemi işlek
Yazdığı (**Hamse**) yle şöhret almış pek

Eserleri acem taklidi değil
Mevzuu mahallî o şairin, bil!

---

(1) Hâlâki biz üftadei hubanı Dımışkız.
Serhalkai rindanı melâmet keşiaşkız.
(2) Şair Ziya Paşa.

(Tâcî Zade) (1) ile açılmış bir yol
Tasvire başlanmış güzel Istanbul

Yahya bey de Tutmış bu yeni yolu
Nazmında Istanbul tasviri dolu

Hele zulme karşı bir haykırmış ki
Bu, muhik isyanın olmuştur ilki

(Haseki Sultan) la **(Selimi sani)**
Bir de **(Rüstem Paşa)** müttefik canî

Tutmuşlar bunlar da fitne yolunu
(Kanunî) öldürtmüş büyük oğlunu

(Şehzade Mustafa), o masum adam
(Zal Mahmut) eliyle edilmiş idam

Yahya Bey, mazalım düşmanı ermiş
Bunun karşısında cür'et göstermiş

Nazmetmiş o meşhur **(Mersiye)** sini (2)
Duyurmuş dünyaya haklı sesini

(Mekri Rüstem) diye yapmış bir tarih [3]
Vezirin ismini eylemiş tasrih

---

(1) Yavuzun öldürttüğü Nişancı ve Kadîasker Cafer Çelebî.

(2) Medet, medet bu cihanın yıkıldı her yanı **(Ecel Celâlîleri)** aldı **(Mustafa Han)** ı diye başlıyan meşhnr mersiye.

(3) **(Mekri Rüstem)**; ebcet hisabiyle Şehzade Mustafanın boğdurulduğu yıldır.

Fakat duramamış sonra burada
Gitmiş te yerleşmiş doğduğu yurda

Geçirmiş orada rahat bir hayat
Dokuz yüz doksanda eylemiş vefat

Hayalî 964

(Vardar Yeniceli) şair **(Hayalî)**
Şiirde **(Zatî)** nin hemen misali

Şair Ahmet Paşa peyrevi imiş
Bu, ondan daha hoş gazeller demiş

Sözleri tasavvuf zevkiyle dolu [1]
Zaten kalenderlik eskiden yolu

Kanunî nezdinde pek mutebermiş
(Taşlıcalı) ona gıpta edermiş

Gıbtayı târize çıkarmış sonra
(Cerrar) demiş ona **(Arnavut Yahya)** [2]

O ise bakmış ki rakibi azmış
cevap olmak üzre bir beyit yazmış

---

(1) Cihan ârâ cihan içindedir ârâyı bilmezler
O mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler.

(2) Bana olaydı Hayaliye olan rağbetler.
Hak bilir sihri helâl eyleridim şi'ri teri.
Ben erenler nacağıyım; o, ışıklar teberi.
Ben savaş günü çeriyim; o hemen cerdeceri
Yahya bey

Meyvalı ağaçlar taşlanır demiş
Kendi kemalini ima eylemiş (1)

Ordu ile gitmiş oda Bağdada
Görüşmüş Fuzulî ile orada

Fuzulînin var bir (**Su kasidesi**)
Teşne kalbe verir çağlıyan sesi

[**Hayalî**] de yazmış bu yolda gazel
O da âşıkane, o da pek güzel

Hattâ (**Yahya**) Beyin var nazîresi
Onun da yükselmiş bu yolda sesi

Bunlar müşaare olduğu malûm
Galiba ilk yazan Fuzulî merhum.

(**Bakî**) den evvelce şi'ri pek âli
Sayılmakta olan üstat Hayalî

Ölmüş Edirnede, canına rahmet
Dokuz yüz altmış dört, senei rihlet

Yahya Nev'î (1007 - 940)

(**Malkara**) da doğan (**Yahya Nev'î**) de
Güzide bir şâir bu asr içinde

(1) Cefa tâşın ne gam atsa Hayalî sana alçaklar
Belâgat meyvesin hasıl eden nahli hünersin sen
Hayalî

Pederi (**Pir Ali efendi**) idi
On yedi yaşında buraya geldi.

Bakînin şeriki tahsil çağında
Beraber yetişti ilm ocağında

Müderrislik etti, kadı bulundu
Şehzade hocası (1) tayin olundu

Bin üç te çekildi muallimlikten
Fakat çekilmesi oldu terfian

Bin yedi senesi içinde öldü
(**Şeyh Vefa**) yanına na'şi gömüldü (2)

Âlimdi, ârifti, dervişti bu zat
Bıraktı otuzdan fazla te'lifat

Şi'ri tekellüften âzade, sade
Samimiyetiyse harikulâde

Ruhundan doğar hep ince duygusu
Sözünden duyulmaz san'at kaygusu

Bakînin oyuncak merakı kadar
Bu, yüksek düşünür, pek sade yazar

Nitekim anlatır bir beyti bunu (3)
Gösterir şi'irde kendi yolunu

[1] Üçüncü Müradın oğullarına.

[2] Eski eserler, Şeyh Vefa Camii hziaresinde metfun olduğunu söylüyorlar. Ben orasını mükerreren aradımsa da Nev'î namına bir taş bulamadım.

(3) Bu sade nazmı ehli sanayî beyenmese
Nev'î ne gam bizim sözümüz âşıkanedir.

Kalbî sözlerinin vardır değeri
Mânaca Bakîden değildir geri

Gelmemiş olaydı Bakî devrinde
Nev'î bulunurdu onun yerinde

Hakanî Mehmet Bey (1015)

Mevlit nâzımına hakkiyle sâni
Peygamber vasıfı olan (**Hakanî**)

Bu asrın içinde dünyaya gelmiş
Kendi vadisinde pek çok yükselmiş

Resulullah için bir hilye yazmış
Arşın cephesine namını kazmış (1)

Nebinin şeklini, şemâilini
Faziletlerini, hasâilini

Coşkun bir kalemle ederek tahrir
Peygamberi nazmen eylemiş tasvir

Hilyesi o yolda âsarın ilki
Arapta, Acemde eşi yok belki.

O kadar sâfî ki orada sözü
Sözünden görünür musaffa özü.

---

(1) Gelmemiştir sana hâlâ sâni
Ümmetin mefharisin Hakanî !
Bize bir hilyei garra yazdın
Namını cephei arşa kazdın

Muallim Nâci Efendi

Kutsî bir aşk ile yazdıgı eser
Ruhunda duyduğu ezvakı söyler

Bin yedi yılında bitirmiş bunu
Devrinde çok takdir etmişler onu

Hâlâ da erbabı kadrini bilir
Hürmetle okunur, kalben sevilir

Neşatî, Cevrîye, Salahuddine [1]
Vermiş eseriyle güzel nümune

Diğer eş'arı da hep kalbî sözler
Ayrılmaz üstünden okuyan gözler

Bin on beş yılında o âşık şair
Ahiret yoluna olmuş müsafir

Mezarı Mihrümah camiindedir [2]
Hali o mezarın gayet müessir.

Fakirî

Neş'et eyleyerek **(Kalkan Delen)** den
Istanbul şehrine kalkıp gelenden

---

[1] Şair şeyhlerden Salâhî efendi ki **(Hilyei Haseneyn)** namiyle bir manzumesi vardır. (**Neşatî**) nin (**Hilyei Enbiya**) sı, (**Cevrî**) nin (**Hilyei Çehariyar**) ı da bu yolda yazılmıştır.

[2] Edirne kapısı dahilinde bulunan cami ki Kanunî kızı Mihrümah Sultan namına yapılmıştır. Hakanînin kabri onun haziresindedir.

(Fakirî) Mahlaslı bir şâir var ki
Yeni bir vâdînin olmuştur ilki.

Yazmış bir manzume (**Tarifat**) adlı
Üslûbu mizahî, oldukça tatlı

Kanunî devrinin hocalarını,
Vezirleri ile Defterdarını

Me'muru, esnafı tavsif eylemiş
Hep üçer beyt ile târif eylemiş

Dokuz yüz kırk birde eylemiş tanzim
Kanunîye kılmış eseri takdim.

Manzum söylemekte sür'ati varmış
Bedihî olarak söyler, yazarmış

Aruz vezniyle ve Türkçe kelimelerle manzumeler yazanlar:

Tatavlalı Mahremî [942]

Onuncu asırda başlamış bir tarz
Ne fayda o tarzın devamı pek az.

Sırf türkçe gazeller tanzim edilmiş
Adına (**Türkîi basit**) denilmiş

(**Tatavla**) semtinden (**Mahremî**) adlı
Biri yapmış bunu oldukça tatlı

İdâme etmemiş bunu çok kimse
Devam etmeliydi Türklük gerekse.

Mahremî görürmüş kadılık işi
Dokuz yüz kırk iki: ölüp gidişi.

Millî bir düşünce eseri: şi'ri;
(**Edebi millî**) nin ilk mübeşşiri.

Edirneli Nazmî [962]

Edirne şehrinde Nazmî de böyle
(**Divanı Türkîi Basit**) namiyle

Sırf Türkçe bir divan tertip eylemiş
Düşünüp yapması pek güzel bir iş.

Dokuz yüz atmışla iki geçtikten.
Sonraca mezarı eylemiş mesken

Divanı bastırmış (**Köprülü Zade**)
Tetkikatını da etmiş ziyade

Pek mühim edebî fikirle dolu
O mühim tetkiki mutlaka oku.

Onuncu asırda Türkçe nesir

Onuncu asırda yazılan nesir
Eski sadeliği zayi etmiştir.

Bozuldu kestirme söyleyen ağız
Manâdan ziyade arandı lafız

Seci'ler, cinaslar, kinayelerle
Benzedi dilimiz başka bir dile

Bir dil ki ne Arap, ne Acem anlar
İşiden Türk ise şüphesiz danlar (1)

(Tazarru'name) nin (2) açtığı vâdi
Esasen şu hâle olmuştu bâdi

(Vassaf tarihi) ne edilen rağbet (3)
Nesrimiz hakkında oldu bir afet

---

[1] Danlamak: Şaşmak demektir. Hacı Bayramın şu nutkunda olduğu gibi:

Bu sözü ârifler anlar,
Cahiller bilmeyip danlar

Hacı Bayram kendi banlar
Ol şarın minaresinde

buradaki **(banlar)**, ezan okur demektir. Acemcedeki **(bangi nemaz)** ta'birinden alınmıştır.

[2] **(Tazarru'name)**, yahut **(Tazarruat)** Sinan **paşanın** meşhur eseridir.

[3] Vassaf Tarihi : Sekizinci esırda İran ediplerinden Şirazlı Molla Reşidüddini Fazlullahın, Cengiz Hanedanına ait olmak üzre yazdığı bir tarihtir. Gayet münşiyâne yazılmış, mânâdan ziyade elfaza itina olunmuştur. **(Tacüttevarih)** ve emsali tarihlerimizdeki o acayip ifadeleri, muharrirlerinin Vassaf Tarihini taklide çalışmaları neticesidir.

Malûmya bu kitap tomturaklıdır
Daha doğrucası oyuncaklıdır

(**Yavuz**) bu kitabı dâim okurdu
Harbe giderğen de bulundururdu

Sayılıp üslûbu (**Hünkâr beğendi**)
Münşiler taklide onu özendi

Halkı düşünenler sade yazdılar
Fakat böyleleri gayet azdılar.

Tâcî Zade Cafer Çelebî (921)

Ezcümle o asrın sahip edebi
(**Tâcî Beyin oğlu Ca'fer** Çelebî)

Kadîasker oldu, nişancı oldu
Nazmiyle, nesriyle ünü duyuldu

Vakıa fazlına nisbeten azdı ::
(**Hevesname**) ile bir (**Tarih**) yazdı

Sadece yazılmış ise de şi'ri
Vassafa benzetti üslûbu nesri

Yaptığı Istanbul tasviri güzel
Mürettep divanı, değil mükemmel

Fikri parlaksa da şi'ri duygusuz,
En son zavallıyı öldürttü Yavuz (1)

---

[1] Cafer Çelebî, Ikinci Beyazıdın Amasya Valiliğinde Defterdarı bulunan Tâcî Beyin oğludur. Amasyada doğmuştu. Tahsili müte-

Dokuz yüz yirmi bir yılında ma'dum
Balatta metfundur Çelebî merhum

Ahmet Feridun Bey (991)

(Nişancı Paşa) dan sonra pek meşhur
Resmî yazı yazmış değerli me'mur
Onuncu asr için medarı fahir
Sokullu mahmîsi Feridun Beydir
Nişancılık etmiş, damat ta olmuş
Yazdığı yazılar örnek tutulmuş
Bâzan manzume de yazarmış, amma
Her hâlde nazmından nesridir âlâ.
(Münşeat) namında bir kitabı var
Vakıa "Pek mevsuk değil„ diyorlar
Öyleyken kıymetli bir eserdir bu
İçinde tarihî vesaik dolu

---

akıp terakki etti. Kadîasker ve nişanci oldu. Çaldıran sefer ve zaferinde bulundu. (Şah İsmail)in esir edilen haremi (Taçlı hanım) sonra buna verildi. Yeniçerinin Istanbula dönmek için ayaklanmaları üzerine, orduyu kışkırtanlar arasında bu da vardı diye idâm edildi. Ca'fer Çelebîyi öldürttüğü için, Yavuzun, sonradan pişman olduğunu, niçin şefaat etmediniz? diye vükelâsına çıkıştığını tarihler yazar. Biraderi Sadî Çelebînin Istanbulda Balat civarında yaptırdığı mesçidin haziresinde metfundur.

Dokuz yüz doksan bir yılında ölmüş
Türbesi Eyyupta, ona gömülmüş

Hoca Sadeddin Efendi (943-1007)

Yavuzun nedimi (**Hasan Can**) oğlu
Ilmiyle, fazliyle hakikat ulu.

Sadeddin Efendi ki pek müştehir
Muallim ve şair, müverrih, nasir.

İrfan tahsiline vakfedip nefsi
(**Bakî**) yle beraber okumuş dersi.

Sonradan okutmuş, hem yazmış eser.
Yazdığı âsârın hepsi mu'teber.

Geçmiş vak'aları zaptetmiş bir, bir;
Vak'a nüvislerin bizde ilkidir (1)

---

(1) Bizdeki vak'a nüvis tarihleri:

Tacüttevarih : Osmanlı devletinin zuhurundan Yavuzun vefatına kadar.

Peçevî tarihi : Kanunînin cülûsundan Sultan İbrahim devrine kadar.

Naîmâ tarihi : 1000 senesinden 1070 senesine kadar.

Râşit tarihi : 1071 senesieden 1134 senesine kadar.

Çelebî Zade tarihi : 1135 senesinden 1141 senesine kadar.

Suphî tarihi : 1143 senesinden 1156 senesine kadar.

Âşık Paşa Zade Ahmet Aşıkî

Şair (**Âşık Paşa**) torunlarından
(**Âşık Paşa Zade**) diye anılan

(**Ahmet Aşıkî**) nin bir tarihi var
Duyup gördüğünü orada yazar

Üslûbu sadedir, hatta kabadır.
Edep vadisinde çünki yayadır.

Halka okutmakmış zaten emeli
Eseri: Tarihin sade güzeli

Hem şeyhlik edermiş, hem de askermiş.
Maddî ve manevî er oğlu ermiş.

Gâzade bulunmuş, ganimet almış
Bir tekke yaptırmış orada kalmış

İzzî tarihi : 1157 senesinden 1165 senesine kadar.

Vâsıf tarihi : 1166 senesinden 1188 senesine kadar.

Cevdet tarihi : 1189 senesinden 1241 senesine kadar.

Lûtfî tarihi : 1241 senesinden 1260 senesine kadar.

Lûtfîden sonra Abdurrahman Şeref Bey vak'a nüvis olmuştu. Bunlar resmî tarihlerdir. Hususî olarak yazılmış eski ve yeni tarihler ise pek çoktur.

Hicretin onuncu asrı içinde [1]
Olmuştur o eski tarihçi mürde

Fatih kurbündeki dergâhta yatar
Dergâhın yanında türbesi de var

Onuncu asırda halk edebiyatı

Yukarda söylendi: Halkın sözleri:
Biri (**Sofîyane**), (**Halkî**) diğeri

Onuncu asır da şüphesiz öyle
Halkın şairleri söylemiş böyle

Şeyh Üftade (988)

Bursada yetişen Şeyh Üftade de
Kullanmış aruzu, hem heceyi de

[1] Âşık Paşa Zade tarihi, mülga Maarif Nezareti tarafından hicrî 1332 tarihinde Matbaai Âmirede [şimdiki Devlet Matbaasında] bastırılmış, baş tarafına " müzei hümayun hafızı kütüp muavini merhum Âli Bey „ in kalemiyle müellif hakkında bir tetkikname de ilâve olunmuştur. Orada Âşık Paşa Zadenin ceddine mensup Alvan Çelebî karyesinde ve 803 senesinde doğmuş olması - kaydı ihtimal ile - gösteriliyor. Vefatı tarihine ise tesadüf edilemediği bildiriliyor.

Pek güzel söylenmiş sözleri vardır
Tasavvufta lâkin meşrebi dardır.

Devrinde olmuştur hürmetle zinde
Rihleti: Dokuz yüz seksen sekizde

Ümmî Sinan (558)

(**Şeyh Ümmî Sinan**) da aruzla, hece
Vezninde söylemiş sözler güzelce

Yunus tesirinde sofî bir şâir
(**Sinanî Tarikı**) müessisidir

Muhterem yaşamış o kalbi zinde
Göçmesi dokuz yüz elli sekizde

Pir Sultan Aptal

Kızıl baş şâiri Aptal Haydar da
Çok şöhret kazanmış Anadoluda

Kızılbaşlık için propağanda
Yaparmış çarşıda, pazarda, handa

(Şah İsmail) için görünce de iş
(**Hızır Paşa**) onu idam ettirmiş

Ne de olsa vardır güzel sözleri
Hele bâzısının yüksek değeri

Halk şâirleri

Tabiî onuncu asrın içinde
Bir çok halk şâiri olmuştu zinde

Bunların içinde bilinen beşi:
(Kul Mehmet), (Hayalî,) (Köroğlu), (Bahşî),

Bir de (Öksüz dede) denilen şair
Manzumeleriyle bugün müştehir

(Fuat Bey) yazmıştır **(Saz şairleri)**
Bunların orada sağlam haberi.

On birinci asır

On birinci asır, onun bir zeyli
Görnür onda bir benzetme meyli

Bu asrın umumî tarzı edebi
Eski üstatların taklidi gibi

Bu asrın içinde kaside, gazel
Mesnevî, rubaî, eskiden güzel

Fakat seyredince bir dikkat gözü
Görünür evvelki devrenin yüzü

Nef'î ile Yahya Efendi gibi
Bu asrın hakikat meslek sahibi

Şâirleri, nazme müceddit olmuş
Hepsi de Bakîye mukallit olmuş

Şirazlı (**Urfî**) nin âhenkli tarzı
Aksiyle doldurmuş bizim Boğazı

O ahengi Nef'î duyurmuş arşa
Benzetmiş şi'ri de askerî marşa

Bakî muakkibi bulunan (Yahya)
Eylemiş (**Hafız**) ın tarzını ihya

"Mesçidi mürayî olana bırak
Meyhanede otur, çak, keyfine bak„ [1]
Yolunda sözleri, öyle söylenişi
Meydanı bırakmış hazret, pek geniş

(Hâletî) Rubaî yolunu tutmuş
(Atâyî) mesnevî yazmış, okutmuş.

Azmî Zade Hâletî (977—1040)

On birinci asrın olmuş ziyneti
Rubaî üstadı, şâir Haletî

Ülemadan Azmî Efendi oğlu
İlim de, şiir de babası yolu

Zekâsı kuvvetli, tahsili yüksek
Mûtadı dâima tetebbü, etmek

---

[1] Mesçitte riya pişeler etsin ko riyayı
Meyhaneye gel ki ne riya var ne mürayî.
Yahya Efendi

Okumak merakı kendinde çokmuş
O kadar okumuş bir şâir yokmuş [1]

Fıkıhta, nazımda, nesirde mahir
Her şekil manzume yazmada kadır

Rubaî nazmında şöhret sahibi
O şekli yazmada yok onun gibi

Kendisi Kadıyken Dımışkuşşamda
(Ruhî) de bulunmuş **(Darüsselâm)** da

Etmiş te Kadı'nın fazlını takdir
Eylemiş vasfında kaside tahrir

Geçmiş çalışmakla hayatı bütün
Boşuna geçmemiş ömründe bir gün

Doğmuşken dokuz yüz yetmiş yedide
Olmuştur Haletî bin kırkta mürde

Âsûde yatarmış o ebet zinde
Sofulardaki bir mektep içinde

Nef'î (1044)

Erzuruma yakın Hasankale'den
Sonunda onuncu asrın yetişen

(Ömer Nef'î) adlı bir şair var ki
Bir misli gelmemiş dünyaya belki

[1] Öldüğü vakit 4000 kitabı çıkmış ki her birinde tashihleri ve haşiyeleri varmışı

İrfan tahsilini koyunca yola
Can atıp gelmiştir o, Istanbula

Üç Padişah ile vüzerasını (1)
Belde eşrafını, küberasını

Ahenkli şi'riyle pek parlak üvmüş
Bazı üvdüğüne sonradan sövmüş

Methiyle Hünkârın (2) nedimi ulmuş
Hicviyle Bayramın (3) Adimi olmuş

O kadar kırmış ki meslekdaşları
Katlinde akmamış hiç göz yaşları

Hatta denilmiş ki: "diliyle sokan
Herkesi incitip canını yakan

Yılanın katline fetva da zait
Buna dört mezhep te olur müsait„ (4)

Nef'inin hayatı - tetkik edersek-
Üç şeydir: **övünmek, övmekve sövmek**

Onca övme, sövme öyle mültezem
Kendini metheder, babasını dem

[1] Birinci Ahmet, İkinci Osman, Dördüncü Murat.

[2] 4 üncü Murat.

[3] Dördüncü Muradın eniştesi ve Sadrazamı ki Bağdadın istirdadına gidilirken 1048 tarihinde Urfa civarında vefat etmiş. Naş'i Istanbula getirilip Hasekide yaptırmış olduğu türbeye defnolunmuştur.

[4] An şâiri hecağû ki namı ust Nef'i
Katleş beçâr mezhep vacip çu katli ef'i

Hicvinin o kadar yok âbü tâbı
(**Sihamı kaza**) [1] bir sövüş kitabı

Methine gelince hakikat renkli
Edayı beyanı gayet âhenkli

Hayâl azametli, ifade parlak
Coşmuş bir deniz ki, dalgası berrak

Olur eş'arının en hafif süsü:
Şimşek çakışıyla gök gürültüsü.

İğrakı beğenmez, gulüvve çıkar
Kirpiği ucuyla gökleri yıkar

Kaside yolunda gelmedi eşi
Hâlâ da o burc'un sönmez güneşi

Acemin (**Urfî**) si, Türkün (**Bakî**) si
O coşkun tabı'nın olmuş sâkisi

Mânaya münasip elfazı seçmiş
Bakîye yaklaşmış, Urfîyi geçmiş

Belli ki Bakîyle çok uğraşırmış
Ba'zen sözlerinden mazmun aşırmış[2]

Fakat pek yazık ki o tab'ı nadir
O geniş kariha sahibi şâir

[1] Sihamı kaza: Nef'înin hicivlerini hâvi bir kitaptır.

[2] Arsai methü senanın bulamaz payanın
Peyki endişe eğer bin yıl olursy pûyan
Baki

Arsai methü senanın haddi yok, pâynâı yok
Peyki endişe acepmi olsa bitabü tüvan?
Nef'î

Olmuş ta sihanü kazaya hedef
Eylemiş kendini biyhude telef.

Dolaşacağına kasidelerde
Cevelân etseydi başka bir yerde

Yol verip tab'ının o şiddetine
Yazsaydı bir destan Türk milletine

Olurdu kendisi bizde (**Firdevsî**)
Türkün bulunurdu bir (**Şehname**) si

Nev'î Zade Atâyî (1044-991)

Atâyî (**Nev'înin**) nin kıymetli oğlu [1]
Dokuz yüz doksan bir yılında doğdu

Okudu, okuttu, kadılık etti
Yazıda, babası yoluna gitti

Divanından başka bir (**hamse**) si var
Etmiştir onunla adı iştihar

Orada diyor ki: " kaside, gazel
Bizde yazılmıştır hakikat güzel

Fakat mesnevîye gelince, gerçek
Bizimkinden Acem âsarı yüksek [2]

[1] Zamanede benim ol şâir oğlu şâir kim
Baş eğdi nazmıma dünyânın ehli irfanı - Atâyî
[2] Hususa bu mânâ buluptur sübut
Eder bahseden mülzem olup sükût
Ki methü tegazzülde Rumî kalem
Olup galibi sahiranı Acem.

Aceme tefevvuk fikriyle zahir
Yeni bir hamseye olmuş muharrir

Fikrince bu yolda yarış ediyor
Şeyh Galip: "piyade kalmıştır„ diyor [1]

Atâyînin asıl çınlayan sesi
(**Şekayîk**) a (2) olan bir tekmilesi

İnsan okuyunca o mühim zeyli
Anlar ki şairin nesri kuvvetli

Daha başka manzum eserleri var (3)
Gözden geçirmeye hepsi de yarar

Üsküpten gelince Istanbula bu
Bin kırk dörtte te tutmuş beka yolunu

Velikin kalıp şivei mesnevî
Sözü anda Âcəmın oldu kavi - Atâyi

[1] Istanbulumuzda Nev'î Zade
Etmiş tekü pûyunu piyade
Olsunmu (**Nizamî**) ye hem âhenk?
Kur'ana uyarmı nağmei çenk? - Şeyh Galip

[2] Şekaikı Nûmaniye: Taş Köprü Zadenin mühim ve muazzam bir eseridir. Osmanlı hükümdarlarından her birinin zamanında yetişen âlimlerin, Şeyhlerin, şâirlerin tercemei hâlini hâvidir. Atâyı (**hadaikulhakayık**) namiyle buna bir zeyl yazmıştır. Bu zeylin zeyilleri de vardır.

[3] (**Heft han**) ve (**nefhatül'ezhar**).

Şeyhul'islâm Yahya Efendi [960-1053]

Zekeriyya oğlu Yahya Efendi
Dokuz yüz altmışda dünyaya geldi

Şeyhulislâm idi (**Zekeriyya**) da
O makama geçti sonra (**Yahya**) da

İlimde, Edepte yegâne idi
Tanımış olanlar hep böyle dedi.

Kaside tarzına etmemiş rağbet
Gazelde göstermiş muveffâkiyet

Berceste şi'rinde incelik çoktur
Rindane sözünde tekellüf yoktur

Hafızla Bakîyi tutup ta örnek
Vermiş eş'arına husuŝî âhenk

Zannetme yalınız yoluna gitmiş
Bazan da Bakîden mâ'nâ nakletmiş [1]

---

[1] Vardım figanü âh ile ol âsitana ben
Çıktım kemendi nâle ile âsmane ben - Bakî
Çıkmak için kûşei bâmına her şep ol mehin
Âşıkı Şeyda kemendi nâle vü efgan atar - Yahya

Külfetsiz bir kudret vardır özünde
Istanbul şivesi parlak sözünde

Bakînin üslûbu şuhanesini
Tab'ı bülbülünün teranesini
Bir asır sonrakî Nedime vermiş [1]
Bir beytinde o da bunu göstermiş [2]

Edebî bir hizmet, basıldı hele
Mürettep divanı, bir tetkik ile [3]

Çarşanba yolunda mezarı vardı
Ne taşı duruyor, ne kabri kaldı

Sabrî [1055]

Dördüncü Muradın nedimlerinden
Nef'înin tarzını taklit eyleyen

(**Sabrî**) de bu asrın meşhurlarından
Fakat Nef'î olmuş onu tanıtan

---

[1] Her doluda Sultanım bir bûse olur derler
Küstahlık olmasın sizde bu mudur âdet?
Yahya
Meclisi Cem kurulaldan beri olmuş elbet
Her kadeh başına bir bûse verilmek âdet
Bari sen ey nigahi hasret edip bir cür'et
Şunu bir söylesen olmaz mı kadehkâra acep?
Nedim

[2] Nef'î vadii kasaîtte sühan perdâzdır
Olamaz amma gazelde Baki vü Yahya gibi
Nedim

[3] İbnül'emin Mahmut Kemal Bey tarafından.

Bir kasidesine almış Sabrînin
Bir mısraını da eylemiş tazmin (1)

Yükselmiş bununla onda şairlik
Takılmış adına bir de (**Şakir**) lik

Sözünde varsa da selâset, san'at
Yoktur Nef'î gibi, azamet, şiddet

Bin elli beş yılı ölmüştür Sabrî
Görmedim bir yerde ki nerde kabri?

Mustafa Fehim [1058]

Nâilî tarzında yazan bu üstat
Biraz da san'ati etmişti mu'tat

Ekseri sözleri âşıkanedir
Kısmen de şûhane, şâikanedir

Nâilî yolunu andıran tarzı
Ayrıca bir vâdi sayıldı bâzı

Bunun da sözleri örnek tutuldu
Buna da peyrevlik edelner oldu

Tanzimattan sonra Nailî, Fehim
Üstatlar indinde edildi tekrim

[1] Zamanında bihamdillâh bekavli Sabrîi Sakir
Giribanı felek, mehcuru desti âhı Şekvadır
Nef'î

Galip[1],Avni[2],Hikmet[3],Kemal[4]Beylerin
Sözlerinde izi bunların derin

Bin elli sekizde olmuştur Fehîm
Mısırdan gelirken [5] Ilgında adîm

Şeyhulislâm Bahâyî Efendi [1010-1064]

(Hoca Sadeddin) in oğlunun (6) oğlu
Ebüssuudun da asil torunu (7)

Bin on tarihinde dünyaya gelen
(Bahâyî) namiyle îzaz edilen

Şâir, yetişmişti ilm ocağında
Şeyhulislâm oldu kemâl çağında (8)
Üstattı kendisi, eş'arı azdı
Sözüne şairler nazire yazdı (9)

---

[1] Leskofçalı [2] Yenişehirli [3] Hersekli [4] Namık Kemâl

[5] Mısır Valisi Eyyup Paşanın maiyyetinde bulunuyordu. Istanbula gelirken Ilgında hastalandı ve orada vefat etti.

[6] Abdül'aziz Efendi.

[7] Ebüssuut Zade Mustafa ef. nin kızı, Bahayî'nin anası idi.

[8] 1060 ve 1064 senelerinde.

[9] Bahâyî'nin bilhassa:
Dağıttın hâbı nâzı yârı ey feryât, neylersin?
Edip seyrangehim yekser harap âbât, neylersin?
gazeline muasırlarından Güftî, nazire yazdığı gibi, 12 inci asır üstatlarından Nâbî, Nazîm ve saire de bu gazeli tanzir etmişlerdir.

Vefatı: bin altmış dört senesinde
Mezarı: Fatihte, haziresinde.

İbrahim Cevrî Çelebî [1065]

Bu asrın yüksek bir şahsı edebi
Hem hattat, hem şair Cevrî Çelebî

Olmuştu hakikat istiğna meşrep
Yazı ücretiyle geçinirdi hep

Tama'kâr değildi, yaşardı azla
Yazmıştı mesnevî [*] yirmiden fazla

Hem okur, hem anlar, öyle yazardı
Yazdığı şeylerin kıymeti vardı

Mevlevîdir, özü nezâhetlidir
Istanbullu, sözü nezâketlidir

Eş'arı zariftir, incedir, güzel
Bâzısı olmuştur dillerde mesel (1)

(Hilye) [2] sahibinden ilham alıp ta
Bir hilye nazmetti o da Bin kırkta [3]

[*] Hazreti mevlânanın Mesnevîsi
[1]Âşinâya âşina, bigâneye bigâneyiz
Âlemi fanide resmi zindegânî böyledir.
[2] Hâkanî Mehmet Bey
[3] Dedi tarihini bu abdi zaif:
Kelimatı çihâr yarı lâtif - 1040

Bu eseri vaktiyle ben tabettirmiştim. Matbu nüshaların pek çoğu Babıâli caddesinde kitap satan attar Yorgakinin dükkânında yandı. Nezdimde bir nüsha bile kalmadı.

Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali
O hilye namede olur münceli

Cevrî, nücumla da olurmuş meşgul
(Melheme) si [4] idi eskiden makbûl

Hat ile tahriri cem'etme bir iş
Çelebî ömrünü boş geçirmemiş

Olmuşken istiğna zevkiyle zinde
Vefatı bin altmış beş senesinde.

Vecdî [1071]

Istanbulda doğan Vecdî de üstat
Gazel yazmak onca olmuştu mûtat

Elhak gazelleri âşıkanedir
Hep gönül duygusu bir teranedir

(Neşatî) ye akran sayılır imiş
Eskiler, "gazelgû bunlardır." demiş.

Hattı da eş'arı gibi güzelmiş
(Divanî) si hele pek mükemmelmiş

(Beylikçi) olmuşken zavallı adam
Edilmiş bin yetmiş bir de o îdam

---

[4] Melheme: Hâdisatı cevviyeden ahkâm çıkarmaya dair manzum ve matbu bir kitaptır.

Nailî [1077]

Mustafa Nailî İstanbulludur
Devam eylediği, **(Divan)** yoludur.

(**Maden halifesi**) naspedilmişti.
Gazaba uğradı, sürgüne gitti.

Üzdü ruhunu da o menfî hayat
Eyledi bin yetmiş yedide vefat

Nailî sayılır müceddit gibi
Müceddit değilse, meslek sahibi.

Az söyler, söz için elfazı seçer
Gazeli nâdiren beş beyti geçer

Şi'rinde ittihaz ettiği âdet:
Mümtaziyet ile münakkahiyet.

Mevzuları yeni, tebliği renkli
Üslûbu beyanı şahsî, âhenkli

O yeni zeminler, yeni ta'birler
Kariin kalbini müsahhar eyler

Bazan da yine bu merak yüzünden
Mâna çıkmaz olur bâzı sözünden

Bununla beraber onun bu yolu
Göründü dâima yolcuyla dolu

Gerek zamanında, gerek sonradan
Değerli şairler geçti oradan

Neşatî (1085)

Edirnede doğdu bu asr içinde
Üstatlar üstadı Neşatî Dede

Devriş olmuş idi (**Ağazade**) ye [1]
Verildi meşihat o âzadeye

Oldu dört yıl kadar şeyhi mevlevî
Okuttu tekkede dersi mesnevî

Peygamber vâsıfı, ilâhî (**Nazîm**),
(**Mustafa Nailî**), (**Fehimi Kadim**)

Misali üstatlar, şagirdi bunun
Hepsi de sitayişkârıdır onun

Tezkire Nâzımı (**Güftî**) de hakka
Eserinde eder hürmetle senâ

(**Esrar Eede**) ise ileri gider:
(**Gazelde Neşatî ile Vecdî**) der.

[1] Gelibolu mevlevîhanesinin ilk şeyhi olan Ağazade Mehmet Dededir ki irtihali 1063 tarihindedir.

Lisanı temizdir, üslûbu selis
Duygusu incedir, tasviri nefis

(Nailî) de olan münakkahiyet
Olmuştur onun da sözünde âdet

Okusun ümmetler, tanısın diye
Bütün Nebîlere yazmış bir hilye [1]

(Hâkanî) nin tutup şi'rini örnek
Vermiş eserine o yolda âhenk

Vefatı bin seksen beş senesinde
Divanı, hilyesi halâ da zinde

Güftî (1088)

Edirnede doğan şâir Güftî de
Yetişti nam aldı, bu asr içinde

Menşei medrese, mesleki kaza
Bin seksen sekizde **(maza mâ maza)**

Güftînin mürettep divanı, vasat.
Manzum tezkiresi yegâne fakat.

Seksenden ziyade muasır şâir
Görünür tezkire içinde bir, bir

Esere **(Teşrifat)** adını vermiş
Hezl ile kelâmın tadını vermiş

[1] Manzum Hilyei Enbiya

Lâkin bâzı yerde temkini taşmış
Hezil şöyle dursun, hicvi de aşmış

O hâlde iken de hususiyeti
Artırır eserde olan kıymeti

Manzum tezâkirin birincisidir;
İkinci Ziyanın [1]; bu [2], sâlsidir.

On birinci asırda nesir

On birinci asrın pek koyu nesri
Lâfızca ileri, mânâca geri

San'at sanılan o tarzı bediî
Hiç söze benzemez, gayri tabiî

İzâfet katarı, bitmez cümleler
Sanırsın kervandır İrana gider

Seci' istiâre, garabet dolu
Çıkmaz sokak gibi mânânın yolu.

Seci' yapmak için za'fı te'lifler
Bundan mütevellit ta'kitler yer, yer.

Lafz ile mânâsı müsavi değil
Baştan aşağıya **"ıtnabı mümil„**

---

[1] Ziya paşanın **(Harabat mukaddimesi)**
[2] Şu manzum muhtıra

Bu yolda yazılar anlaşılmazdı
Varsa anlayanlar gayetle azdı

Hakkında, (**cahilmiş**) denmesin için
Bunları dinleyen derdi "âferin„.

Sâdece yazanlar çıksa da bâzı
Takdir edilmezdi açıkça yazı

Veysî 1037

Bu asrın münşisi olan Veysî de
Etmişti tevellüt Alaşehirde

Babası kadı'ydı, Mehmetti adı
Oğlu da yetişti kadılık aldı

Vilâyet, vilâyet gezdi, dolaştı;
Üsküp kazasında Hakka ulaştı

Bin otuz yediyi gösteren (gazel) [1]
Vefatı tarihi imiş, ne güzel?

Tarzında yegâne olan bu nâsir,
Nazmında kalmıştı orta bir şair.

Üslûp noktasından divanı ayrı
Mensur kitapları [2] divanın gayri

---

[1] Epçet hisabınca
[2] Hâpname, şehâdetname ve saire

En meşhur eseri: (**Siyeri Nebî**) [1]
Tutuldu bir zaman keramet gibi

Bu eser kalmıştı (**cildi evvel**) le
(**Nâbî**) tahrir etti ona (**tekmile**)

Veysînin yazısı mükellef, fakat
Mânâ cihetinden değildir sakat

Vakıa nesirde sec'i bırakmaz
Lâkin mânâyı da fedaya kalkmaz

Tuttular sonradan muakkipleri
Elfazı ileri, mânâyi geri.

Nergisî 1044

Muğlakça yazmıştı nesrini Veysî
Gölgede bıraktı onu Nergisî

Adı Mehmet idi, doğdu Bosnada
Okudu, kadılık etti; sonra da

(**Babı Meşihat**) te vazife aldı
Ölünceye kadar orada kaldı

[1] Bu kitabın adı: (Eddürretüttaç fi siyreti sahibilmi'raç)tır. Hezreti Peygamberin Mekkedeki hayatından bâhistir. Birinci cildinin hitamında Veysî vefat etmiş, Medine vukuatını havi olan zeyli, Nâbî tarafından yazılmıştır. ikisi de matbudur.

Derler ki atından düştü de öldü
Eyyup civarına na'şi gömüldü

Vefatı tarihi: bin kırk dört imiş
O sene bir hayli üdeba gitmiş

Etmişti Nergisî Veysîyi taklit
Onunla kalmadı, eyledi ta'kit

Veysî külfetlice yazı yazardı
Nergisî ta'kide, iğ'lâka vardı

Tatbik edilince **(hamse)** yle **(Siyer)**
İkisinin farkı tebeyyün eder

Nergisî, **(Münşeat)** sahibi, bir de
Bir (**Hamse**) kaleme aldı nesirde

Hamseleri, malûm olduğu üzre,
Manzum yazarlardı usule göre

Olmadı Nergisî buna mukallit
Kendi hamsesiyle oldu mücddit

Bir de divanı var oldukça sade
Nesrine nispetle hârikul'âde

Kâtip Çelebî (1004 - 1069)

Bu asrın içinde bâzı nâsirler
Sade üslûp ile yazmışlar eser

Onlardan biri de (**Kâtip Çelebî**)
Halâ da ilmiyle yegâne gibi

Bin dörtte doğmuştu, Istanbulluydu
Adı (**Mustafa**) ydı, asker oğluydu [1]

Medrese ilmini gördü tamamen
Fünunu aldı bir Felemenkliden

Felemenkli, fazıl müsteşrik imiş
Tetkikat yapmaya buraya gelmiş

Kâtip Çelebîyle görüşmüş epey
Öğrenmiş, öğretmiş haylice bir şey

Müslümanlar ile konuşmasından
Feyzalmış, bu adam olmuş müslüman.

Çelebî, irfana bir sernamedir
Türklerde yetişmiş bir allâmedir

Gözetmemiş idi tahsilde farkı
Tanımıştı Garbı, bilmişti Şarkı

Avrupaca, bütün âsârı mefhûm
(**Hacı Kalfa**) diye kendisi malûm.

(**Keşfüzzunun**) adlı bir fihristi var
Zannetme ki herkes eşini yapar

On beş bin kitapla on bin müellif
Adını orada etmiştir târif

Bunların hepsini bulmuş, okumnş
İnce elemiş te sıkça dokumuş

---

[1] Aptullah namında bir sipahî imiş

Ulûmun, fünunun ka'rına dalmış
Muhtelif eserler kaleme almış

Lâtince yazılmış (**Atlas minür**) ün
Yazmış türkçesini; sa'yini görün.

(**Tuhfetülkibar**) ı : Tarihi bahrî
(**Takvimüttarih**) i: Fihristi dehrî

(**Fezleke**): tarihin bir hulâsası
Coğrafya kitabı: (**Cihannüma**) sı

(**Mizan**) ı, hassas bir terazi elhak
Mümkindir (**Ehak**) kı onunla tartmak

Hulâsa: Çelebî, muhakkik bir zat
Âsarı tamamen ciddî te'lifat

Divanda memurken sefere gitti
Ordu kışlıyorken gitti, haccetti [1]

(**Hacı Kalfa**) lığı bundan dolayı;
Bu unvan doldurdu hep Avrupayı

Bıraktı sonradan memuriyeti
Tedrise, te'life hasretti vakti

Bin altmış yedide eyledi rihlet
O tek Allâmemiz, canına rahmet.

---

[1] Muradı Rabiin Bağdat seferinde ordu Halepte kışlıyorken Hicaza gitti. - Haccedip geldikton sonra Revan seferinde bulundu. Istanbula dönülünce resmî vazifeden çekildi.

(**Vefa**) dan (**Zeyrek**) e inilen yolda
Görünür mezarı geçerken solda

Evliya Çelebî

Evliya Çelebî denilen zarif
Seyyahımızın da yazışı lâtif

" Evliya Mnhammet Zıllî bin Derviş "
Esasen Yesevî neslinden imiş

İstanbulda doğmuş, dönmüş, dolaşmış
Denizleri geçmiş, dağları açmış.

Gördügü şeylere eylemîş dikkat
Kaydetmiş onları yanlış, hakikat

On ciltten ibaret seyahatname
Tahririne etmiş icâle hame.

Üslûbu beyanı pek sevimlidir
Karie hoşça bir vakıt geçirtir,

Naimâ (1065 - 1128)

Müverrih Mustafa Naim Efendi
(**Naimâ**) namiyle meşhurdur kendi

Bin altmış beş yılı doğdu Halepte
Okudu, yükseldi ilmü edepte

Istanbula geldi, divana girdi
Teşrifatçılığa şeref getirdi.

Vak'a nüvisliğe girdi bir ara [1]
Zavallı sürüldü (**Mora**)ya sonra [2]

Bin yüz yirmi sekiz senesi öldü
Gurbet toprağına na'şi gömüldü

Naimâ nesrini açık yazardı
Söz nazmetmeye de kudreti vardı

Bin yetmişe kadar bin senesinden
Kaleme aldığı tarih pek ruşen

O kadar bir vüzuh verir ki söze
Esbabü netayiç görünür göze

Kalemi tasvirde öyle muktedir:
Şahsı anlatırken göze gösterir.

Yok dalkavukluğu yaranmak için
Hatta târizleri var için için

Koçu Bey

Göriceden gelen Koçu Beyin de
Etmiş bir eseri adını zinde

[1] Amca Zade Hüseyin Paşanın sadaretinde. Hatta tarihini bunun emriyle yazdığı için kitabına (Revzatülhüseyn fi Hülâsati Ahbarilhafikayn) adını vermiştir.

[2] Silâhtar Ali Paşanın sadrazamlığında.

Görmüş asrındaki fena gidişi
Anlamış, ricalin hepsi mürteşi

İdare işleri bütün bozulmuş
Her yere değersiz şahıslar dolmuş

Memleket harabe, aç, çıplak köylü
Paşalar ağalar hep samur kürklü

Ahali ezilmiş, memurlar azmış
Bunlardan bahsile lâyiha yazmış

Eylemiş Dördüncü Murada takdim
Cür'eti doğrusu şayanı tekrim

Okunmuş eseri, kendi ün almış
Mülkün hâli ise öylece kalmış

Sonradan çekilmiş, yurdune gitmiş
İbrahim devrinde irtihal etmiş [1]

Gösterir o sade samimî sözü
Pek alâ görürmüş ahvali gözü

[1] Sultan İbrahim.

On birinci asrın tasavvuf şâirleri

Seyyit Seyfullah Efendi [1010]

(**Şeyh Seyyit Nizam**) ın değerli oğlu
Dervişlik mesleki bunun da yolu

(**Şayh Ümmî Sinan**) ın dervişi olmuş
İlâhî aşk ile yüreği dolmuş

Sözleri hem Aruz, hem Hece ile
Neş'e vermektedir erbabı dile

Bin ondur vefatı senesi bilin
Silivri Kapısı yeri kabrinin

Mısrî Niyazî Mehmet Efendi [1015]

Malatyada doğan Mehmet Efendi
Mısıra gitmiş te tahsil etmişti

Bir dervişi idi (**Ümmî Sinan**) ın
(**Muhiddin**) den idi ilhamı anın

(**Niyazî**) ve (**Mısrî**) mahlâslariyle
Tasavvuf zevkını söylerdi ile

Hecesi kuvvetli, aruzu parlak
Samimî şi'rinin mânası berrak

Limni adasına menfiyen gitti
Bin on beşte orda irtihâl etti

Aziz Mahmut Hüdayî Efendi [1038]

Hüdayî Efendi Sivrihisarlı
Şi'ri de kendisi gibi vekarlı

Bursada kadıyken " mürşidim „ diye
İntisap eyledi şeyh (**Üftade**) ye

Kendi de bir tekke, bir tarik açtı
Etrafa tasavvuf neş'esi saçtı

Bin otuz sekizde oldu müsafir
Kabri Üsküdarda, tekkesindedir.

Tasavvuf zevkıyle söylerdi şi'ri
O zevkın sevkıyle yazardı nesri

Nazımda ölçüsü aruzla hece
Divanı, mânâca oldukça yüce.

Âdem Dede [1063]

Bu asrın bir sofî şâiri dahi
Galata Mevlevîhanesi şeyhi

Âdem Dededir ki Antalyalıdır
Tasavvuf bahrına kalbi yalıdır

Aruz meslekinde hakikat, şâir
Hece vezniyle de yazmada mâhir

Mevlevî şâirler içinde elhak
Âdem Dede yazmış heceyle ancak

Bin altmış dört yılı haç seferinde
Vefat eylemiştir Mısırda, Dede.

On birinci asrın halk şâirleri

On birinci asrın halk şâirleri
Onuncu asırdan hayli ileri

Bu asırda bâzı Sultanlar [1] bile
Koşma söylüyordu millî vezn ile

Serhatte, orduda, kahvehanede
Duyulurdu sazlar hep teranede

Bu asrın en meşhur saz şâirleri
(**Aşık Ömer**) ile (**Âşık Gevherî**)

Arada, sırada bu iki şâir
Olurdu aruzda bir müteşâir

(**Kul Oğlu**), (**Kayıkçı Mustafa)** da var
(**Karaca Oğlan**) ı Türkler tanırlar

[1] Dördüncü Murat. Üçüncü Muradın da hece vezniyle ilâhîleri vardır.

Bunların kalmıştır bâzı eseri
Unutulmuş diğer hece erleri.

On ikinci asır edebiyatı

On ikinci asrın nazmiyle nesri
Umumiyetiyle on birden geri

Vakıa meslekî bir kaç üstat var;
Fakat pek çokları:Taklit yapanlar.

Bu asrın içinde yazılan nesir
Denilebilir ki türkçe değildir.

(**Şefikname**) ile biraz uğraşın
Türkçemi, değilmi? okuyup şaşın!

Arapça, Acemce kelimelere
Fazla meyledilmiş nâfile yere

Mânâsı herkesçe bilinmez lügat
Kullanmak sayılmış fazilet, san'at

Bu Vehim o kadar ilerlemiş ki
Şikâyet ettirmiş bir hem mesleki

Şâir (**Nâbî**) gibi üstat bir münşi
Doğru bulmamış ta böyle gidişi:
" Şiir mecmuası kamus değildir „ [1]
Diye şâirlere, itap etmiştir,

---

[1] : Ey şi'r miyanında satan lâfzı garibi
Divanı gazel, nüshai kamûs değildir- Nâbî

(**Tâip Zade Osman Efendi**) de bak
Demişti: Nesirde yapmayın iğlâk.

Bununla beraber, Acemlik meyli,
Azalmış; yazılar olmuş mahallî

Bu asra nümune İrânlı şâir
(**Sâip**)le [2] (**Şevket**)tir, [3] bir de (**Bidil**)[4]dir

İranın tesiri sukut edince
Divan şi'rimizde başladı hece

Nedim gibi üstat bir şâir bile
Bir şarkı yazmıştı millî vezn ile

Garip değilmi ki (**Saz**) erleri de
(**Divan**) söylediler aruz vezninde

Yusuf Nâbi [1124]

Au asrın umumî üstadı gibi
Her kesin bildiği Urfalı Nâbi

[2] Saip: Tebrizli bir şâirdir, 1078 de Isfahanda irtihâl etmiştir, Sözlerinin çoğu didaktik denilen tarzdadır. Nâbiye oldukça müessir olmuştur.

[3] Şevket: Buharalıdır. Hinde kadar seyahat ederek Isfahana gitmiş ve 1107 tarihinde orada vefat etmiştir. Senbolik denile bilecek bir şâirdi. Şeyh Galibe az çok tesiri vardır.

[4] Bidil: Bu da Buharalı ve hayâlperver bir şâirdir. On ikinci asırda Hinde gitmiş, Cihangir Sahın iltifatına mazhar olmuştu.

Tahsile çalıştı memleketinde
Yetişti yegâne faziletinde

Sonra Istanbula kadar yoruldu
Buraya geldi de vazife buldu

(Avcı) [1] devrinde o irfan sahibi
Musahip Paşanın [2] oldu kâtibi

Sonradan irade istihsal etti
Haccı eda için Hicaza gitti

(**Tuhfetülharemeyn**) adlı eseri
Anlatır geçtiği, gördüğü yeri

Avdette Paşaya kâhyalık etti
Daha sonra kalktı Halebe gitti

Orada oturdu epeyce müddet
Baltacı Vezirle eyledi sohbet

Giderken sadaret için Baltacı
Istanbula geldi onunla Hacı

Baş muhasebeci tâyin edildi
Bütün yazdıkları tahsin edildi

Doksanı geçmişti, olmuştu bir pir
Görmüştü herkesten ta'zimü tevkır

Muvakkar, muhterem Nâni Efendi
Bin yüz yirmi dörtte vefat eyledi

---

[1] Avcı, dördüncü Mehmet
[2] Musahip Mustafa Paşa

Üsküdarda olan Karaca Ahmet
Mezarlığı oldu ona da merkat

Nazımda, nesirde üstattı Nâbi [1]
Olmuştu ayrı bir çığır sahibi

Çığır için **(mektep)** diyorlar şimdi
Öyleyse bir mektep muallimiydi.

O mektep şagirdi oldukça mâhir
Sabit, Ragıp gibi bir hayli şâir

Evvelki üstatlar gibi değildi
Kendi de hâlini pek âlâ bildi

Ne **(lirik)** söyledi, ne yazdı **(epik)**
Mûtena sözleri oldu **(didaktik)**

Nazmında vuzuha eyledi dikkat
En mühim san'ati oldu selâset

İrsali meselde muktedirdi pek
Saibin tesiri bu merak gerçek

Sözleri dillerde darbolunurdu
(**Nâbi gibi**) sözü, doldurdu yurdu

Çok yazmış her şeyden bahseylemiştir
Tabiî bâzısı: Bir söyleniştir!

---

[1] Manzum, mensur eserleri: Muazzam Divan, Hayriye, Hayr âbat, Tuhfei Dilkeşi Nâbi, Zeyli Siyeri Veysî, Tuhfetülharemeyn, Münşeat.

İçinde varsa da pek güzel güller
Divanı, ot basmış bahçeye benzer

Pürgûluk yüzünden o koca divan
Açılmış sergidir mezat malından

Ağırdır, tatsızdır üslûbu nesri
Nazmına nispetle kalmıştır geri

(**Zeyl**) ine denilmiş olsa da güzel
(**Veysî**) nin (**Siyer**) i ondan mükemmel

Bu, böyle olmakla beraber Nâbi
Asrının umumen üstadı gibi

Sabit [1124]

Urfalı Nâbiye peyrev olarak
Meslekî bir şâir oldu bir Boşnak

Bosnada (**Öziçe**), doğduğu belde
Tahsil eylemişti memleketinde

Asıl ismi (**Ali Alâeddin**) di
(**Sabit**) mahlâsıyle bizde bilindi

Muhtelif yerlerde kadı'lık etti.
Bin yüz yirmi dörtte bakaya gitti

Nâbiye mukallit olmuş ise de
Gösterdi şahsiyet hep sözlerinde
Söyleyemez iken Türkçeyi doğru
(**Emsal**) i, şi'rine sığıştırdı o

Hususî tâbirler, mahallî sözler
Manzumelerinde göründü yer, yer
Olmakla beraber azmi korkulu
O açtı usule muhalif yolu

Malûmya, mesnevî yazan şâirler,
Garâmî bir kıssa terennüm eyler
Olmuştu bu usûl âdeta sünnet
Kimse hilâfına etmezdi cür'et

Sabit gördü bunu: dar bir çığırdı
Onu tahdit eden zinciri kırdı
"Kızını vermesin beğenmiyenler,, [1]
Diyerek nazmetti yeni bir eser

---

[1] Bu dâva ki bin kerre mesmû'dur
Anın istimâı da memnû'dur
Niçin vasfı (**Kays**) a olur beste dil
Gönül, minnet Allâha, mecnun değil
Urup nazmı Leylâ vü Mecnuna el
Deliye söz atma, sakın, vâz gel
Nedir kârübarın bir ırgad ile
Başın derde uğratma (**Ferhad**) ile
O, sengi belâdan edip küftügû
Deliye taş andırmadır işte bu
Lisana alıp (**Şirin**) in âdını
Bozarsın medet ağzının tâdını
Sen ey hâme uğranmamış semt bul
Ayak basmadık yerde cevlânger ol
Zemin bul ki hiç basmaya yâd ayak
Ne Mecnun koya el, ne Ferhad ayak
Elin avreti, mülküme girmesin
Beğenmezse yaran, kızın vermesin
Zafername - Sabit

Yazdı bir mesnevî o serbest şâir
Şanlı bir harp ile zafere dair

Selim Giray Hanın bir galebesi [2]
Bu " **Epik** „ eserde buldu mâkesi

Tasviri o kadar değildir yüksek
Vâdisinde lâkin (**Zafername**) tek

Osman Zade Tâip [1132]

Bu asrın şairler reisi Tâip
Dili kuvvetiyle olmuştu galip

Adı (**Ahmet**) idi, İstanbulluydu
Maliye tezkirecisi oğluydu

(**Osman Zade**) likle almıştı şöhret
Olmuştu hakikat, ehli fazilet.

Tab'ında fazlaca titizlik vardı
Tek durmaz, herkese hiciv yazardı

Nedamet eyledi buna sonradan
Artık tevbe etti hiciv yazmadan

(**Tâip**) mahlasiyle söyledi sözü
Fakat tevbesini tutmadı özü

Kalemi sakitti, lisani gûyâ
Diliyle söylerdi her mûtat hecâ

---

[2] İkinci Süleyman zamanında Kırım Hanı Selim Girayın Kilide Macarlar ile muharebe ve galebesi.

Bir müddet kadılık ettikten sonra
Dedi o hayata: uğurlar ola

Kadı Köyündeki köşküne gitti
Orada yazıyla iştigal etti

Yzdığı tarihi hünkâr beğendi [1]
Tâibe (**Reisi şairan**) dendi

O da nazmettiği bir kasidede
Başladı erbabı şi'ri tenkide

Lâle devrindeki şâirler için
Bir hüküname bu, oldukça zengin

Hem nazım yazardı Tâip, hem nesir
Nazmına nisbeten nesri sadedir.

Yazmıştır bu yolda epeyce âsar?
Divanı kaybolmuş, (**münşeat**) ı var

Bin yüz otuz iki yılı içinde
Olmuştur Şairler Reisi mürde.

Nazim (1059-1139)

Nazim, bu devrenin (**Hakanî**) sidir.
Şâir güruhunun rabbanîsidir.

---

[1] 3 - üncü Ahmedin bir şehzadesi için tevellüt tarihi yazmış ve bu tarihin beğenilmesi, şâire, (**Reisi Şâiran**) unvanını kazandırmıştı,

Bin elli dokuzda Istanbul şehri
Almıştı kucağa o yüksek eri

(**Enderun ocağı**) ki mektep idi
Şi're, musikiye bir meksep idi.

O ocakta Nazim çalıştı, pişti?
Güftede, bestede üstat yetişti.

(**Pazar başılık**) la edildi çerağ
Sonra vazifeden eyledi ferağ.

Bin yüz otuz dokuz yılında vefat
Etti, seksen sene yaşayan o zat.

Nazimin üstadı Neşatî idi
Görünür sözleri onun taklidi.

Divan edebinde vasattır şi'ri
Nait vâdisinde pek yüksek kadri

(**Hakanî**) den almış ilhamı özü
Hasretmiş Peygamber vasfına sözü

Divanı, yarıdan pek çok ziyade
Evsafı Nebiyi eyler ifade

Demiş ki hakkında bir ehli irfan
"O Divan değil, bir beratı gufran„ [1]

İlâhî bir aşkın duygusu onlar
Hemen her birinden göz yaşı damlar

[1] Muallim Naci bir eserinde böyle diyor.

Beşiktaşlı Neccar Zade Şeyh Rıza [1]
Bu yolda Nazime etmiş iktida

Lâkin görülüyor birinci: Nazim
Onun ikincisi, galiba adim.

Nedim [1143]

İstanbul bağının parlak bir gülü
Lâle devrinin de şakrak bülbülü

Nükteye, neş'eye çehrei besim
Şiir gülşenine tek gelen Nedim

Doğmuştu müreffeh bir âileden
Masundu küçükken her gaileden

Babası kadıydı, (**Mehmet**) ti namı
Biraz erken oldu kabir, makamı.

Ölünce babası, olmuştu Nedim
Ana babasının yanında mukim

[1] Beşiktaşta kâin Sinan Paşa camiinin yanındaki tekkenin şeyhi Neccar Zade Mustafa Rızaeddin efendidir ki 1159 tarihinde vefat etmiştir. O tekkenin türbesinde metfundur. Mürettep divanıyla (**Muhtasarülvilâye**) tercemesi vardır.

Kadîasker idi büyük babası [1]
Oldu torununun sanki lalası

Ceddi sayesinde her türlü naim
İçinde okudu, yetişti Nedim

Etmişti fazilet kespine gayret
İlm ile, edeple kazandı şöhret

Talebe okuttu, hem nâip oldu
Damat Paşaya da [2] musahip oldu

Hafız kütüplükten başlıyan nispet
Kespetti gittikçe bir hususiyet

Pek takdir olunan kasideleri
Götürdü Nedimi daim ileri

Ağzına dolarken avuçla para
Damatla kalmadı, çattı hünkâra [3]

Karada, denizde, muhtelif yerde
Her vakıt yapılan eğlentilerde

Nedimin öterdi o şakrak sesi
Alkışla susardı ruhlu nağmesi

Lisanı geldikçe mecliste söze
Olurdu nüktesi şahpaya meze

[1] Kadîasker Mustafa Efendi
[2] Damat İbrahim Paşa
[3] Üçüncü Ahmet

Ellerde piyale, karşıda lâle
Nazarlar mün'atıf bir gülnihale

Sâkiler ayakta, sürahi elde
Bilekler sıvanmış, etekler belde

Nedimin güftesi çalınan sazda
O ise sâkıyle niyazda, nazda

Hânende çektikçe yürekten âhı
Geliyor dağlardan aksi cangâhı

Fıskıye serptikçe yere katreler
Avuçlar saçıyor inci, mücevher

Gezdikçe havuzda ay tenli kızlar
Fezada sanırsın yüzer yıldızlar.

Fânusu bu bezmin, semada mehtap
Denizde şuaı, bir servi simap

Yaşadı, yaşattı bu bezmi Nedim
Devrini o kadar yaşatan, adim.

Söyler divanının münderİcatı,
Lâle devrindeki taşkın hayatı.

Fakat çekemedi bu hayü huyu
Feleğin pençesi kırdı sebuyu

(**Patrona Halil**) in ihtilâlinde
Ne Hünkâr, ne Damat kaldı hâlinde

Nedim de korkudan tecennün etti
Bin yüz kırk üç yılı ukbaya gitti

Üsküdarda olan Karcaahmet
Mezarlığı oldu ona da markat

Nedimin mürettep divanı vardır
Eş'ârı hakikat, pek âbdardır

Nazmı da, nesri de kendine mahsus
Şûhane edası şahsî bahusus

Nedimin mislini bulması çok zor
(Fuzulî) hem misli, hem zıddı olur:

Birisi ağlamış, birisi gülmüş
Birisi kanarya, biri bülbülmüş

Bir de var Nedimin bir tercemesi [1]
Koyuca yazılmış mukaddimsi

Metnine gelince, pek sade yazmış;
Sadelik esasen onca garazmış

Parmak hisâbiyle yazdığı şarkı
Cösterir asriyle ondaki farkı

Yetişti tarzının muakkipleri
Fakat Nedim yine kaldı ileri

---

[1] Müneccim Başı Ahmet Dedenin**(Sahaifül'ahbar)** isimli tarihini terceme etmişti.

Nedimin muakkipleri

İzzet Ali Paşa (1147)

İzzet Ali Paşa, bir vezir oğlu[1]
Önünde açılmış vezaret yolu

Mektupçu, defterdar, vezir, kaymakam[2]
Bağdat ordusuna serdarı âzam

Olmuşken, nihayet bin yüz kırk yedi
Yılında Revanda vefat eyledi

Nedimin varsa da çok muakkibi
Hiç biri değildir bu Paşa gibi

Şu farkı vardır ki Nedimin tarzı
Bunun sözlerinde açıktır bâzı

Paşa hazretleri ileri gitmiş
Şuhlukta edebi tecavüz etmiş

Beliğ (1172)

Bin yüz yetmiş iki yılında ölen
Zağranın kadısı **(Beliğ)**[3] denilen

---

[1] Damat Mehmet Paşa.
[2] Sadrazam kaymakamlığı
[3] Beliğ mahlâslı ve meşhur iki şair vardır:

Şâirin sözü de açık, saçıktır
Edebi, temkini biraz kaçıktır

Güzel eş'arı da pek yok değildir
Lâkin öyleleri pek çok değildir.

Nedimin sonraki muakkipleri [1]
Gittiler bu yolda fazla ileri

Arpa Emini Zade Mustafa Sâmi Bey [1146]

Bu asrın içinde epeyce bir şey
Arpa Emininin oğlu Sâmi Bey

Devrinde tanındı üstadı irfan
Vücude getirdi koca bir divan

Nâbi mektebinin talebesinden,
Rehavî [2] makamı gelir sesinden.

Tasavvuf neş'esi vardır özünde
Vuzuhu selâset azdır sözünde

Biri Bursalı Ismail Beliğdir ki Bursa meşahirine dâir yazılmış olan (**Güldest**e)nin muharridir. 1140 senesinde ölmüştür. Diğeri Mehmet Emin Beliğdir ki Yenişehri Fenerli olup Eski Zağra kadısı iken 1172 de vefat etmiştir. Bahsettiğim Beliğ budur.

[1] 13 üncü asır şâirlerinden Enderunlu Vâsıf ve Fazıl ile Sünbülzade Vehbî gibileri.

[2] Urfa demek olan (Rüha) nın nisbeti. Yanlş olarak feth ile söyleniliyor.

Yazar tekellüflü şi'rini ekser
Ebyatı ta'kide, iphama gider [1]

Ruhînin terkibi bendini tanzir
Etmişti, eseri olundu takdir

Fakat naziresi aslından uzak;
Mevzuu: tasavvuf efkârı ancak

(**Çerağan**) ların pek karibi değil
Onlardan zevk alma, nasibi değil.

Hülâsa: Hem olgun, hem durgun bir zat;
Tasavvur ettiği başka bir hayat.

Değilken üslûbu inşası selis
Olmuştu bir müddet vekayi' nüvis

Nihayet makamı oldu yer altı
Vefatı senesi: Bin yüz kırk altı

Müverrih Râşit [1147]

Müverrih Râşit te üstadı devrin
Sahip iktidarı nazm ile nesrin

Babası Mustafa, kendisi Mehmet
Malatyalı idi onda ebü cet

Istanbulda etti tahsilü tedris
Tâyin de edildi vekayi' nüvis

Naima tarihi zeylini yazdı
Lâkin onun kadar hoş yazamazdı

[1] Hazır ol bezmi mükâfata eya mesti gurur
Rahnei sengi siyeh, penbei minadandır

Kadîaskerliğe irtika etti
Bin yüz kırk yedide ukbaya gitti

(**Râşidi Müverrih**) diye nam aldı
Tarihi yüzünden şöhreti kaldı

Külfetli olmakla beraber nesri
Tarihinin vardır epey değeri

Mânâ cihetinden şi'ri hikmetli;
Nâbi muakkibi olduğu belli

Seyyit Hüseyin Vehbî [1149]

Hacı Ahmet Oğlu Hüseyin Vehbî
Esasen Nâbinin bir muakkibi [1]

Sonradan yetişen Nedimin şi'ri
Değiştirtmiş ona evvelki fikri

Bir az da Nedimin isrine gitmiş
O yolda şûhane gazel nazmetmiş

Hakikat, eş'arı parlaktır ekser
Sonraki Vehbîye [2] tefevvuk eyler

Şâirler Reisi Tâip efendi
Vehbîyi kendine vekil etmişti

Vehbî de ederek icale hâme
Yazmıştı manzum bir vekâletnâme:

[1] Vehbî! Nazımda Nâbiye hayrülhalef benim
İrs ile girdi zaptıma mülkî sühanverî — Vehbî
[2] Sünbülzade Vehbî

Muasırlarından bahseylemişti
O asrın olmuştu bu, bir tenkidi
Vehbînin bu şi'ri, tarihi bir de [1]
Takdir edilmişti pek çok devrinde

Divanı, ehlince olmuş güzide
Parlak, mensur olan (**surname**) si de

Bir sünnet düğünü tasviridir o
O asrın hayatı hakkında tablo

Kadılık etmişti Vehbî Halepte
Başka da âsarı vardır edepte [2]

Geçirmişti ilmî, edebî hayat
Bin yüz kırk dokuzda eyledi vefat

Metfun, bir mesçidin [3] kabristanında
Cerrah Paşa denen cami yanında

Süleyman Nahifî (1151)

Bu asrın en yüksek şâirlerinden
(**Nahifî**) denilen zati de öğren!

İstanbullu idi, (**Süleyman**) adı.
İlm ile edepti, kolu, kanadı

---

[1] Ayasofyadaki Sultan Ahmet sebilinin binası için yazdığı tarihli kaside

[2] Ez cümle Faizînin natemam kalan (Leylâ ve mecnun) manzumesine tekmile yazmıştır.

[3] Cambaziye mesçidi.

Arapça, Acemce, Türkçede mâhir
Bunların hepsinde kuvvetli şâir

(Bür'e) [1] yi Arapça, Acemce, Türkçe
Tahmis eylemişti mânâca yüce

Mollayı Rum'un da mesnevîsini
Terceme etmişti nazmen hepsini

Mürettep, mükemmel bir divanı var
Ayrı bir eseri: **(Hilyetül'envar)**

Üslûbu naziktir, şi'ri duygulu
Kendine mahsustur edebî yolu

Me'mûren azimet etti İrana
Sonradan da gitti Macaristana

Şarkı da, Garbı da seyretti, bildi
İkinci defterdar [2] tâyin edildi

Bin yüz elli birde eyledi rihlet
Süleyman Nahifî, canına rahmet.

Onu kucaklıyan sade bir kabir
Topkapı - Maltepe caddeisndedir.

---

[1] Kasidei bür'e: 694 te İskenderiyede vefat etmiş olan Şeyh Şarefüddin Muhammet Busayrînin eseridir. Buna**(kasidei bürde)**denilmesi yanlıştır. Bürde kasidesi: Eshaptan **(Kâ'b ibni Züheyr)**in Peygamber huzurunda inşat ettiği bir manzumedir ki şâiri taltifen tarafı risaletten kendisine bir bürde, yâni hırkai hsan buyurulmuştu.Nahifî o kasideyi de tahmis etmiştir.

[2] Şıkkı sani defterdarı

Diyarıbekirli Hâmî [1160]

Diyarıbekirli Hâmi de üstat
Nâbi peyrevliği, kendince mu'tat

Didaktik yazmıştı çok eş'arını,
Divanı gösterir iktidarını

Bâzı vezirlerin divan kâtibi
Olmuştu onların hem musahibi

Bin yüz altmış yılı oldu müsafir
Mevlidi, metfeni Diyarıbekir

Mirza Zade Ahmet Neylî [1084-1161]

Igtanbul kadısı Mirza Zadenin [1]
Mahdumu Neylî de üstadı güzin

Girmişti ilmîye meslekine bu
Kadîaskerliğe çıkmıştı yolu

Nâbi olmuşsa da ona müessir
Ekseri eş'arı Nedimânedir

Bin yüz altmış birde yetti eceli
Kabri Üsküdarda şimdilik belli

Çelebî Zade İsmail Âsım efendi [1173]

Bu asrın içinde (**Çelebî Zade**
Ismail Âsım) da meşhur ziyade

[1] Kadîasker zade Mustafa efendi.

Reisülküttap tı babası bunun
Tarihte **(Çelebî Mehmet)** ti; bulun!

Mahdumu ilmiyle, faziletiyle
Nazmiyle, nesriyle, zarafetiyle

Damat İbrahimin mahmisi idi
Âsım o sayede epey yükseldi

Bir müddet ulûmu eyledi tedris
Oldu bir müddet te vekayi' nüvis

Pek sade olmıyan bir üslup ile
(Râşit tarihi) ne yazdı tekmile

Sonra Şeyhulislâm oldu, efendi
Bin yüz yetmiş üçte rihlet eyledi.

Gömüldü kazılmış olan merkade
Molla Güranîde bir medresede

Bâni: Hekimbaşı Ömer efendi
Damadiyle yatar orada kendi

Âsımın tarihi, **(münşeat)** ı var
Sade değil nesri lâkin o kadar.

Nâbinin, Nedimin vâdilerinde
Bâzı şiirleri halâ da zinde

Hele divanında bir kasidesi
Vardır ki şâirin ruhunun sesi [1]

Nedime yazdığı nazireleri
Doğrusu pek kalmaz Nedimden geri

---

[1] Ey sârban zimamı çek semti kûyi yâre
Virane dilde zira yer kalmadı karare
matlaıyla başlıyan kaside

Koca Ragıp Paşa [1110 — 1176]

Bir tapu kâtibi Şevkı Efendi
İyi yetiştirdi Oğlu Mehmedi

Bu Mehmet Kâtiplik silkine girdi
Kalemde Sa'yiyle, fazlıyle birdi

Akran arasında tehayyüz etti
Ragıp mahlâsiyla temeyyüz etti

Sadrı âzam oldu [1] Sultan da aldı [2]
Ragıp Paşa diye şöhreti kaldı

Devleti oldukça idare etti
Bin yüz yetmiş altı yılında gitti

Mezarı, Koskada kütüphanede
Paşanın o hayrı bugün de zinde

Ragıbın nesri de, nazmı da vardı
Nesrini oldukça koyu yazardı

(**Münşeat**) ı, bugün görünmez güzel
Nazmına gelince hâlâ mükemmel

Nâbi mektebinde en yüksek talip
Aransa, bulunur belki de Ragıp.

Ekseri eş'arı dillerde dâir
Berceste sözleri mesel gibidir
Didaktik yazmada Urfalı gibi
Kıymetçe görünür ikinci Nâbi

[1] Üçüncü Osman ve Üçüncü Mustafa devirlerinde.

[2]Üçüncü Mustafanın kız kardeşi Saliha Sultan

Sâipten de ilham alırmış ekser
Divanında bunlar bellidir yer, yer [1]

Haşmet Efendi (1181)

Kadîasker Abbas Efendi Oğlu
Lisanı nükteyle, hicivle dolu

Bulunan Haşmet te bu devrin eri
Ciddiyatta geri, hezli ileri

Mukallit Nâbiyle, Nedime ekser
Rağıp Paşaya da Nazire söyler

Divanı pek yüksek değil ise de
(**Senedüşşuara**) [2] epey güzide

Koca Râğıp ile mülâtafesi
Halâ da güldürür hemen herkesi

Zebandirazlığı vermiş te teşviş
Bin yüz yetmiş beşte sürgün edilmiş

---

[1]Ber tevazu'hayı düşmen tekye kerden eblehist
Payı busi seyl ez pa efgened divâr ra - Sâip
Râgıba! Düşmanın aldanma tavazu'larına;
Seyl, divârın ayağın öperek hedmeyler.
Ragıp Paşa

[2] şi'r ile şâirliği pek te hoş görmeyen bâzı kaba sofulara karşı, bunları müdafaa maksadıyla yazılmış bir eserdir. Baş tarafında Ragıp Paşanın manzum bir takrizi vardır.

Kerküklü Nevres [1] le Bursaya gitmiş
Menfası Radosa tebdil edilmiş

Bin yüz seksen birde orada ölmüş
Türbe civarına na'şı gömülmüş [2]

Zübeyde Fitnat Hanım (1194)

Eski şâireler içinde hakka
Fitnatın sözleri görülür yekta

Tahsili kuvvetli, bilgisi geniş
İlim ocağında doğmuş, yetişmiş

Şeyhulislâm kızı, kız kardeşi de
Hanımın şiirde onlar eşi de [3]

---

[1] Kerküklü Abdürrezzak Nevres Efendi. Devriye mevalisinden idi bu da Haşmet gibi boş boğazlık ettiği için Bursaya Nefyedildi ve orada vefat etti. Tabiatı kuvvetli bir şairdi. Sonradan yetişen Osman Nevres efendiden ayırt olunmak için (**Nevresi Kadim**) denilir.

[2] Türklerin pek meşhur denizcilerinden olup 1012 tarihinde vefat etmiş bulunan Murat Reisin türbesi.

[3] Fitnatın babası şeyhulislâm Mehmet Es'at, biraderi de şeyhulislâm Mehmet Şerif Efendiler idi. Peder ve biraderin ikisi de şâirdi. Zevci Kadîasker ve Nakibül'eşraf Derviş Efendi ise şiir zevkından tamamiyle behresiz bulunuyordu.

Öyleyken zavallı kadının eri
Bılmezdi dünyada lezzeti şi'ri

Fitnatın eş'arı hep âhı şekva
Divanı, ömrünün mâkesi gûya.

Râğıp Paşa ile lâtifeleri
Gösterir: Nüktede hanım ileri

Bin yüz doksan dörtte eceli ermiş
Eyyup civarında mezara girmiş [1]

Süleyman Neş'et Efendi (1148 — 1222)

Sarayda hünkârın musahibiyken
Edirne şehrine sürgün edilen

Musikı üstadı Ahmet Refiâ
Orada çekerken menfiyen belâ

Bin yüz kık sekizde bir oğlu oldu
Nevzada Süleyman adı konuldu

[1] Eyyuqta Feshanenin arka tarafında taştan yapılmış bir kubbe vardır. Bir türbe olduğu anlaşılan bu kubbenin kapısı, penceresi, hatta içinde sandukası ve taşı kalmadığı için bazı saygısızlarca aptesane ittihaz edilmişti. Sonar belediye etrafını tahta ile kapattı.Burasının Fitnat Hanımın türbesi olduğunu, İhtifalcı Ziya Bey merhumdan işitmiştim.

Babası oğluna bir tarih yazdı
O da bu mısraı mührüne kazdı [1]

Sonra Istanbnla avdet ettiler
Baba oğul birden hacce gittiler

Dönüşte Refiâ eyledi rihlet
Süleyman, fazilet kesbine gayret

Hocası (**Cudî**) de epey şâirdi
Süleymana (**Neş'et**) mahlâsı verdi [2]

Bir az sonra oldu molla Süleyman
(Hoca Neş'et) diye sahıbi unvan

Molla güranide evine daim
Olurdu müstait gençler müdavim

Şeyh Galip misali, İzzet Bey gibi [3]
Yetişti üstadin bir çok talibi

---

[1] Hudâyâ iki âlemde aziz eyle Süleymanı.

[2] Dâye Zade Hoca Cudî Efendi şöyle bir mahlâsname yazmıştı:

Çünki ilmü edebe ettin edeple rağbet
Dâima sahibi irfan ile eyle sohbet

Gayreti tıyneti sarfet eseri eslâfa
Mahlâsı mârifetin ola cihanda Neş'et

Sonra Neş'et Efendi de talebesine bu yolda mahlâsnameler yazar, verirdi,

[3] Bir divançe vücude getirmiş olan Beylikci İzzet Beydir ki 1224 te idam edilmiştir. Pertev Paşa, Hoca Vahyî efendi gibi şâirler de müdavim talebeden idiler.

Ak ile karayı ondan seçtiler
Sonradan Hocayı pek çok geçtiler

Pek iyi bir şâir olmıyan Neş'et
Pek iyi muallim idi, hakikat.

Zeamet sahibi askerdi Hoca
Açılınca sefer giderdi Hoca [1]

Belinde kılıcı, elinde kalem
Kiymetçe onları tutardı tev'em

Derviş meşrep idi, yüksekdi özü
Müteassıplara tokçaydı sözü

Divanı edilmez pek çok kıritik
Hoca şâir değil, muallim dedik

Bin iki yüz yirmi iki senesi
Kesildi dünyadan merhumun sesi

Esrar Dede (1221)

Galata mevlevîhanesinde çok
Şâir yetişmişti; buna şüphe yok

Onlardan biri de Esrar Dede kim
Lisanı beyana olmuştu hâkim

Oranın dervişi olan bu şâir
Olmuştu hakikat, emsali nadir

---

[1] 1182 deki Rus harbine iştirâk eylemişti.

Pek ince ruhunun hassasiyeti
Sade beyanının samimiyeti

Ağlatır şi'rini okuyanları
Bendeder kendine anlıyanları

Olmuş ta tekkede kanaatgüzin
Kaside yazmamış caize için

girmemiş san'atın tekellüfüne
Düşmemiş şâirler tasallüfüne

Eş'arı ruhunun tekellümüdür
Başka bir neş'enin terennümüdür

Bu itibar ile, o pek yüksek er,
Şeyh, Galibe de tefevvuk eder

Galip te Esrarın mağlûbu olmuş
Dedenin ahlâkî mahbubu olmuş

Kılmış hayatında musahibi hâs [1]
Tutmuş vefatında yürekten bir yas

Esrara yazdığı meşkur mersiye
Serâpa fiğandır, büsbütün girye

Dedenin basılmış bir divanı var
Esrarın sırrını etmekte izhar

---

[1] Her şep misali şem'a benimle yanar idi
Sâye gibi yunımda enisi nehar idi
Hakka temâm âşık idi, yârı gar idi
Bir kaç zaman muammer olaydı ne var idi?
Şeyh Galip

Tarikdaşı olan şâirler için
Eylemiş büyük bir (**tezkire**) tezyin

Bin iki yüz on bir yılında bitmiş [1]
Esrar bunu yazmış, bakaya gitmiş

Galata tekkesi hâmûşanında [2]
Yatıyor (**Fasih**) [3] in kabri yanında

Şeyh Mehmet Es'at Galip Dede[1171-1213

Bin ile yüz yetmiş bir senesinde
Istanbulda Merkez mahallesinde [4]

Mevlevî dervişi Reşit Efendi [5]
Nam zatın bir oğlu dünyaya geldi

---

[1] Bin iki yüz on birinde salin
Buldu bu kitabımız kemalin
Oldu iki mah içinde tekmil
Matlubunu tab'ım etti tahsil
Esrar Dede tezkiresinden

[2]Hâmûşan: susmuşlar mânâsına bir tâbirdir ki mevlevî ıstılâhında mezarlık mânâsına idi.

[3] Ahmet Fasih Dede: Divanı hümayun kâtiplerinden ve Köprülü Zade Ahmet Paşanın nedimlerinden iken Galata Mevlevîhanesi şeyhi Gavsî Dedeye intisap etmiş, 1111 de irtihal ile dergâhın kabristanına gömülmüştür. Üstat bir şâir idi. Divanı ve mensûr bâzı âsârı vardır.

[4] Mevlevîhane Kapısı haricindeki Merkez Efendi mahallesi.

[5]Mustafa Reşit Efendi, şeyh Galibin pederidir. Kâtip ve Yenikapı mevlevîhanesi şeyhi

Muhammet Galipti çocuğun adı
(Cezbetullah) [1] oldu tevellüt yadı

Dervişlik fikriyle büyüdü Galip
(Divan) a da tâyin edildi kâtip

Tekkede şi'r ile musiki duydu
Kalemde icabı zemane uydu

Dergâhta mesnevî tetebbüatı
Divanda şâirler musahabatı

Feyziyle yetişti Es'at Galip de
Bilindi erbabı sühan içinde

Yirmi dört yaşına girdiği sene
Bir divan getirdi şi'r âlemine [2]

Bu gencin pek yeni mazmunlu şi'ri
Hayretle takdire düşürdü devri

İki yıl sonra da rengin bir eser
Meydana koymuştu bu kudretli er

Safiyüllah Musa Dedenin dervişi idi. Oğlundan sonra vefat etti. Galata mevlevîhanesinde ve Galibin metfun bulunduğu türbe ittisalindeki hazirede metfundur.

[1] **(Ceybetullah)** ve (**eseri aşk**) terkipleri ebcet hisabınca 1171 rakamını gösterir ki Şeyh Galibin tevellüt tarihleridir,

[2] Bu divanın tertibine şâir Pertev Efendi (Akif Paşanın rakibi Pertev Paşa)"kâne kelâmü Galip„ ibaresini tarih düşürmüştür ki 1195 senesini gösterir.

(Hüsn) ile **(Aşk)** idi kitabın adı [1]
Bu oldu Galibin şöhret kanadı

Bunun tanzimine olmuştu sebep
Bir meclisté geçen sohbeti edep:

Nâbinin **(Hayr abat)** adlı eseri
Tutulmuş orada pek çok ileri

Galip bulmayınca doğru bu hükmü
Sayılmış bu, onun edebî cürmü

Demişler: dâvaya vesika ister [2]
Yaz onun gibi de, kendini göster.

İşte şu sohbetin sevkı, şâiri
Vücude getirmiş o hoş eseri

Göstermiş Nâbiye tefevvükunu
Hissetmiş sonra da aşkın okunu [3]

Tutulmuş derunî bir gaileye
Konyaya savuşmuş, girmiş çileye [4]

[1] Hüsnü Aşkın hitamına Şeyh Galip şu beyt ile tarih yazmıştır:
Galip! bu ceridei cefanın
Tarihi olur: hitamühülmisk 1197
[2] Tuttu beni ol söz ile yârân
Dâvaya gerek gel imdi burhan
Hüsnü Aşktan
[3] Şeyh Galibin çileye girmek için Konyaya gitmesi bir gönül meselesinden münbais olduğuna dair rivayetler vardır.
[4] Mevlevî ıstılâhında çile: Bin bir gün tekkede hizmet etmek mânâsınadır. Bu hizmeti ifa edene (**Çilekeş**), bitirmeden savışana **(Çileşiken)** tâbir olunurdu.

Pederi buradan teşebbüs etmiş
O sevda kaçkını oğlu getirtmiş

Mahallesindeki mevlevîhane[1]
Olmuş o bülbüle hazin bir lâne

Ali Nutkî Dede meşihatinde
Dedenin nazarı himayetinde

Bitirmiş çilenin bakiyesini
Hizmet esnasında kesmiş sesini

Yâni çilekeşlik devrinde şâir
Yazmamış kat'iyen bir mısra' şiir

Oturmuş Sütlüce semtinde sonra
Eylemiş orada bir yıl inziva

Yazmış bu müddette bir iki eser[2]
Hiç aylak durumu çalışkan bir er?

Galata Şeyhliği ona verilmiş [3]
Feyzi nefesiyle tekke dirilmiş

Sözden anlıyanlar oraya dolmuş
Hanıkah, edebî bir mektep olmuş

Yedi, sekiz sene süren bu meclis
Şeyhin ölümüyle olmuş münderis

---

[1]Yenikapı mevlevîhanesi

[2] Sütlücede oturduğu evin karşısında mezarı bulunan (Sineçak Yusuf Dede) nin Cezirei Mevleviye) sine şerh ve(kûseç Ahmet Dede) nin risalesine (Sohbeti Safiye) namiyle haşiye yazmıştı.

[3] 9 Şevvâl 1205

Bin iki yüz on üç yılında Galip
Olmuştur ahiret yoluna zahip

(**Mesnevî Şarihi Ankaravî**) nin [1]
Türbesi içine edilmiş defin

Tetkik edilirse Galibin şi'ri
Görülür: Nâbiyle Nedim te'siri

Biraz da Bakinin san'atkârlığı
Şi'rinde artırır âbdarlığı

Hatta (**Mahremî**) nin, (**Nazmî**) nin bile
Te'siri olmuştur o ehli dile

Vakıa görünür bu te'sir azmış
Aruzla sırf Türkçe bir gazel yazmış

(**Abdullah Vassaf**) ın üslûbu Nazmı [2]
Olmuş nümunesi desem olmazmı ?

---

(1)Ankaralı Şeyh İsmail Rüsuhî Dede. vefatı: 1041

(2) Abdullah Vassaf efendi : Akhisarlı olup Şeyhulislâmlığa kadar yükselmiş ve 1075 te vefat etmiştir. Âlim ve şair bir zat idi. Divançesinden başka (**Hayali Behçet Abat**) ünvanlı bir mesnevîsi vardır ki bununla Hüsnü Aşkın üslûbu bir gibidir. Hele ikisinin matlaı birbirine pek benzer :

Hamd ana'ki eyleyip mürüvvet
Hamdetmeğe verdi tâbü takat - Hayali Behçet Abat

Hamd ana ki kıldı halka rahmet
Tahmitte acze verdi ruhsat - Hüsnü Aşk

Şevketle Bidilin yoluna gitmiş
Bırakmış o yolu, ibdaa yetmiş

Tahayyülle tasvir vâdilerinde
Benzeri bulunmaz Türk şâirinde

Divanını tetkik edin, mükemmel!
Fakat **(Hüsnü Aşk)** ı ondan da ekmel.

Edaca kusuru olsa da gerçek
Mânâ cihetinden hakikat, yüksek

Sureta efsane, tasavvuf mânen;
Bediî bir senbol Türk kaleminden.

Taklidi yapılmak istenilmiş te
Olmamış muvaffak kimse bu işte

İbda' semasında doğmuş tek güneş
(Leylâ, Mecnun)olur, olursa bir eş

Lâkin yaklaşâmaz Hayâli buna
Hayâlde, tasvirde üstün bu, ona

His ile rikkate gelince, elbet
Buna nisbet kalır onda fazilet

Hülâsa: Her biri bir yüzden güzel
Biri diğerinden mükemmel, ekmel

Nevzemin tarzıyle o yekta şair
Ahlâfa olmuştur hayli müessir

Sonradan yetişen esatizenin
Âsârında vardır te'siri derin

On ikinci asırda nesir

On ikinci asrı telhis ederken
Şöylece bir hüküm vermiş idim ben:

“Bu asrın içinde yazılan nesir
Denilebilir ki Türkçe değildir„

“Şefikname ile biraz uğraşın!
Türkçe mi, değil mi? okuyun saşın!„

Açıkça yazanlar varsa da ender
Nergisî modası yürümüş ekser

Şefik Efendi (1127)

O yolda yürüyen erbabı kalem
Fırkası başında serdarı ekrem

Şefik Efendi ki onun Türkçesi
Yanında pek sade Nergisî, Veysî.

Mühim mevkilerin olmuş sahibi
Ezcümle: Karlofça zabıt kâtibi

Olmuş bir müddet te onun rütbesi
Küçük vakıfların muhasebesi

Çalışmış her yerde vazifesine
Bin yüz yirmi yedi: öldüğü sene

Tarihte Edirne vak’ası diye [1]
Pek şöhret kazanmış bir hâdiseye

[1] Üçüncü Mustafanın cülûsunu haber vermek için muvakkat Sefir ünvaniyle Viyanaya,

Tarih olmak üzere bir eser yazmış
O kıyamı kendi iyi bulmazmış

Fikrini açıkça söyleyememiş
Muamma tarzında tahrir eylemiş.

Öyle bir eserdir (Şefikname) ki
Bir iki anlıyan bulunur belki

Resmî Ahmet Efendi (1133 - 1203)

Giritte yetişen Ahmet Efendi
Resmî malâsiyle bilinir kendi

Bu asrın haricî me'murlarından
Sefaret ile de almıştır ünvan

Küçük Kaynarcada ahitnameye [1]
Reisülküttabın vekili diye

İmza atmak için mecbur olmuştu
Atarken şüphesiz gözü dolmuştu

(Hülâsa) [2] namında bir eseri var
Orada ahvali açıkça yazar

Kezalik (Sefaretname) sini de
Okuyan edinir epey faide

---

sonra da daimî Sefir olarak Berline gönderilmiş ve (Sefaretname) isimli bir eser kaleme almıştır.

[1] 1182 senesi.
[2] (Hülâsatül'îtibar) ismindeki eser.

Üslûbu sadedir, beyanı vâzih
Tasviri, devrinin tarzına râcihi

Alman lisanına bu iki eser
Terceme edilmiş, eden de (**Hammer**)

Bu değerli me'mur, bu sahip kemal
Bin iki yüz üçte etmiş irtihal

Ebûbekir Kânî Efendi [1124 - 1206]

Bu asrın içinde (**Kânî**) isminde
Mizahî yazılar yazan nasir de

Bin yüz yirmi dörtte doğdu Tokatta
Aldı kalemiyle şöhret hayatta

Verdiği kaside, celbetti bunun
Pek çok takdirini Hekimoğlunun [1]

Getirdi merkeze, divanda kâtip
Olmasını onun gördü münasip

Orada bir kaç ay geçtikten sonra
Kânî duramadı, etti istifa

Divan efendisi olup ta gitti
Böyle bir kaç yerde hizmetler etti

[1] Hekimoğlu Ali Paşa, 1168 de üçüncü defa Sadrı âzamlık için Istanbula giderken Tokada uğramış, Kânînin takdim ettiği kaside hoşuna gittiği için şâiri yanına alıp Istanbula getirmiştir.

Bir müddet te Ulah Beyine [1] hizmet
Ederek kazandı bir hususiyet

Orada epeyce kalınca şâir
Hakkında dediler: Olmuştur kâfir

İşidince bunu dedi ki; Kânî:
Kırk yıllık Kânî de olurmu Yani?

Geldi Istanbula hoşça görüldü
Gazaba uğradı sonra sürüldü [2]

Bin iki yüz altı yılında o zat
Limni adasında eyledi vefat

Kânînin mürettep bir divanı var
Orta derecede ondaki eş'ar

Bir de münşeatı varıdr ki bunun
Kütüphanelerde bulup okuyun

Yazılmış orada lâtife ile
Bir kedi ağzından arzuhâl bile [3]

Kânînin şöhreti asıl bu yüzden :
Açık ifadeden, mizahî sözden

---

[1] İskerlet Zade Kostantin Bey. Yine İskerlet Zadelerden Aleksandır Beye türkçe öğretmek için(**Bürucü fünun benamı havariyun**) namıyle bir mükâleme kitabı yazmıştır ki dıvanı ve münşeatı basılmadığı halde o kitabı matbudur.

[2] Yeğen Mehmet Paşanın sadrâzamlığında

[3] Bu arzuhâle (**Tekir binti Pamuk cariyeleri**) diye imza atmıştır.

Seci' yaparsa da maksadı alay
Ciddî yazısını anlamak kolay

Hakikat tarzında yegânedir o
Eskiler içinde bir tanedir o

On ikinci asırda halk edebiyatı

Bu asrın da var halk edebiyatı
Cezbetmiştir hatta yüksek hayatı

Nedim gibi üstat bir şâir bile
Bir şarkı yazmıştır millî vezn ile

Halk şâirleri de aruza rağbet
Ederek göstermek istemiş san'at

(**Necatî**), (**Fasihî**) bir de (**Şermî**) var
Hep tezkireciler bunları yazar

(**Kaba Sakal Mehmet**), hem (**Hoca Oğlu**)
(**Hükmî**) de tutmuşlar hep destan yolu

Garibi neresi? Ermenilerde
(**Mecnun**), (**Vartan**) adlı iki şâir de

Yetişmiş söylemiş heceyle türkçe
Nâbiye görünmüş sözleri yüce

On üçüncü asır

On üçüncü asrın nısfı evveli
On ikincinin bir kaba modeli

Bu devrin başlıca iki mektebi
Nâbiyle Nedimin vâdisi gibi

Şâirler bu iki yolda yürümüş
Fakat pek çokları ayak sürümüş

Mânâ bırakılmış lâfız tutulmuş
Duygu dedikleri şey unutulmuş

Nazımlar süslenmiş kelime ile
Sokulmuş gazele (**şırınga**) bile

Eyyup oyuncağı [1] kaside gazel
Lafızlar aynalı, mâna müptezel

Sarhoşluk, rintliğin mebnası olmuş
Çapkınlık, şuhluğun mânâsı olmuş

Şâirler tutmuşlar hep söğüşmeyi
En ağır başlısı, en külhan beyi

Şu var ki bu demde gelen şâirler
Mahallî mevzua hahişgerdirler

Tasavvur enfüsî, ifade yerli
Târifler, tasvirler bütün mahallî

Nispet edilince nazm ile nesir
Şâirden ciddîce, bu demde nâsir.

Fakat bu ciddiyet bir, ikisinde
Şâir gibi yoksa, hep nâsirler de

---

[1] Eyyupta hâlâ iki üç dükkânı kalmış olan " Oyuncakçılar Çarşısı " vardı: Bu çarşı dolayısiyle Eyyup semti de oyuncağıyle meşhurdu. Fakat yapılan oyuncaklar: kaynana zırıltısı, tırampet, beşik, hacıyatmaz, uzanır, kısalır leylek, kursak, düdük üzerine ayna parçaları yapıştırılmış testi ve saire gibi gayet basit o nisbette kaba ve alacalı, bulacalı şeylerdir.

Sünbül Zade Vehbî Efendi (1224)

Bu asrın en meşhur şahsı edebi
(Sünbül Zade) denen Mer'aşlı Vehbî

Yetişti Mer'aşta, başladı söze
Tefeyyüz fikriyle geldi merkeze

Müderrislik etti, Kadılık etti
Meslek değiştirdi, İrana gitti

Bitince sefaret hizmeti döndü
Kalbinde me'murluk hevesi söndü

Eski meslekine eyledi avdet
Bir çok kazalarda etti niyâbet

Bin iki yüz yirmi dört senesinde
Doksanı epeyce geçkin bir sinde

Kapandı gözleri ölüme baktı
Yerine iki, üç eser bıraktı

Hakkiyle nâzımdı bu koca âlim
Üslûbu görünür hatadan sâlim

Bununla beraber şâir değildi
O, şi'ri nazımdan ibaret bildi

Bir asır evvelki adaşı [1] gerçek
Şâirlikte elbet kendinden yüksek

Vehbînin âsârı edilse hisap :
Muazzam bir divan, dört manzum kitap

[1] Seyyit Vehbî

Divanı : vezinli sözler derneği
O sözler belâgat bahsi örneği

(**Lütfiye**) ünvanlı manzum eseri
Oğlu Lütfullaha nasihatleri

İçinde acayip fikirler vardır
Şâirin görüşü epeyce dardır

(**Tuhfe**) yle (**Nuhbe**) **si** manzum lügattir
Bunları yazması büyük hizmettir

Çocuklar bunları ezber ederdi
Hem lügat, hem aruz öğrenirlerdi

(**Şevkengiz**) isimli kitabı fakat
Ahlâk noktasından sakatmı, sakat

Hafiflik göstermek istemiş gibi
Yazmış açık, saçık bu (**Şeyhi Sabî**)

Kendisi kocamış, gönlü genç kalmış
Havavü hevese boyuna dalmış

(**Sürurî**) dolamış diline bunu
Bu da karalamış hicviyle onu

Yazılan sözlerden bilinmiştir ki
Vehbînin edebî mesleki iki:

Bâzı sözlerinde Nâbiye uygun
Bâzısında ise Nedimden coşkun

Hicivde Nef'înin mukallididir
Üç türlü söz söyler Mer'aşlı şâir

Enderunlu Fazıl (1225)

(Tahir Ömer) denen mütegallibe [1]
Dehşet vermiş iken Şama, Halebe

Gönderildi onun üstüne ordu
Kendi katledildi, perişan yurdu

İki tane küçük torunu vardı
(Fazıl) dı, (Kâmil) di bunların adı

Çocuklar merkeze getirildiler
Derhal Enderune kaydedildiler

Orada yetişti her ikisi de
Oldular güzide akran içinde

Kâmil Bey mâbeyin, Fazıl Bey divan
Hizmetleri ile kazandı ünvan

Fazıl Bey defterdar, ma'den emini
Olmuşken celbetti hakkında kini

Şikâyet edildi sürgüne gitti
Radosta epeyce ikamet etti

---

[1] Küçük Kaynarcı muahedesini intaç eyleyen muharebede devletin meşguliyetinden istifade ederek Akkâda kıyam eylemiş ve etrafa dehşet vermişti. Sonra Cezairli Gazi Hasan Paşanın serdarlığıyle üstüne gönderilen orduya mağlûp ve maktûl oldu.

Yatağa serildi, canından bıktı
Sonra ıtlakına irade çıktı

Geldi İstanbula yedi yıl yattı
Âdeta yatağa gömüldü, battı

Bin ikiyüz yirmi beş senesinde
Daha orta yaşlı denecek sinde
Yaşamak derdinden öldü, kurtuldu
Eyyubun civarı metfeni oldu [2]
His ile hayâlde Fazıl Bey vasat
Tasvire gelince yektadır, fakat
Yaptığı tasvirler pek açık, saçık
Onların edebî neşvesi kaçık
Nezahet haddini geçen bu şâir
(**Zola**) dan evvelki bir realisttir
Göstermiş asrında iğrençlikleri
Lâkin göstermede gitmiş ileri
(**Zenanname**) sile (**Hubanname**) si
Şiirden ziyade çapkınlık sesi
Tab'ının kuvveti müsellem, gerçek
Tutmuş olsa idi başka bir meslek

Seyyit Osman Sürurî Efendi [1165-1229]

Adanalı (**Hafız Musa**) nın oğlu
(**Osman**) da tutmuştur zevzeklik yolu

[2] Eyyup civarında (**Kızıl mesçitte**) imiş.

Bin yüz altmış beşte doğan bu şâir
Tahsili yurdunda ikmal etmtştir.

(**Hüznî**) mahlâsiyle yazmış bir kaç şey
Adana şehrinde tanınmış epey

Bin yüz doksan üçte çıkmış ta yola
İş bulmaya gelmiş o, Istanbula

Kadîasker olan Tevfik Efendi [1]
Nasılsa beğenmiş o dertmendi

Fakat mahlâsını bulmuş ta mûhiş
“ Sürurî tahallüs eylesen „ demiş

Şâir eski namı artık unutmuş
Hayatta nâiplik yolunu tutmuş

(**Zağra**) da Vehbînin kâhyası olmuş
Mahbese konulmuş, sonra kurtulmuş [2]

Didişmekle geçmiş bütün hayatı
Bin iki yüz yirmi dokuz: vefatı

Kabrini aradım bulmadımsa da
Diyorlar: Topkapı dışarısında

Şiir noktasından Sürurî hiçtir
Belki Vehbî ondan daha muktedir

1205 te Şeyhulislâm olup meşihatinin on dördüncü günü vefat eden Yahya Tevfik Efendi.

[2] Kodular hapse seninle beni de ey Vehbi
Ağlaşırdık silerek çeşmimizi yağlık ile
Çünki yoktu günâhim işte vilâyetli beni
Geldi kurtarmağa sen bunda otur sağlık ile
Sürurî

Değildir şahsî bir üslûba malik
Olanca hüneri: Nazirecilik

Hezliyyatı da hiç değildir iyi
Hicve başlayınca: bir külhan beyi

böyle yazıları lekedir müthiş
Kalemi çirkefe batırmış, serpmiş

Uğraşmış **(Kâlâyî)** [1], **(Vehbî)**, **(Aynî)** [2] yle
Onlar da savurmuş buna ayniyle

Bunlar söğüşmüş te, âlem gülüşmüş,
Sanki rezaleti hepsi bölüşmüş

(Ebcet hisabı) yle tarihte amma
Sürurî kalmıştır hakikat yekta

Enderunlu Osman Vasıf Bey [1240]

Osman Vasıf Bey de Istanbulludur
Enderundan çıkma, ocak yolludur

Sünbül Zade gibi değildi âlim
Ocak bilgisiydi ondaki ilim

---

[1] Refii Kâlâyî, Istanbullu ve Topkapılı idi. Babası kumaşçı olduğu için Kâlâyî mahlâsını da kullanırdı. Divançesi matbudur. Sözleri bayağıdır. Takkeci camii karşısındaki mezarlıkta metfundur. 1237 de vefat etmiştir.

[2] 1170 te Ayintapta doğmuştu. Istanbula geldi. Babıâli hocası oldu. Âlim ve nâzım bir zattı. Divanından başka bâzı âsârı vardır. 1254 te vefat etti. Galata mevlevîhanesi kabristanına gömüldü.

Istanbul Enderun nezaketinin
Devri hayatının zerafetinin

Beyanı demektir manzumeleri
Sözleri mânâca değil ileri

(**Nedim**) le (**Fazıl**) ın mukallididir
Benzetmede bile değil muktedir

Kısa vezinlerde şarkıları var
Okunmuş, herkesçe duyulmuş bunlar

Şöhreti bu yüzden Enderunlunun
Yoksa o kadar yok değeri onun

Derler ki: Vasıf Bey mevtine yakın
Olmuş yabancısı şuurun, aklın

Başlamış yakmaya şiirlerini
Alıp saklamışlar el defterini

Böyle bir hâdise olmuşsa gerçek
Vasıf akıllanmış sonuda demek

Hülâsa: Geçirmiş neş'eli hayat
Bin iki yüz kırkta eylemiş vefat

Üsküdarda olan Karacaahmet
Mezarlığı olmuş ona da merkat

İzzet Molla [1245 - 1200]

Kadîasker Salih Efendi Zade
Izzet Molla doğdu bin iki yüzde

Burada doğmuştur; Istanbulludur
(**İlmiye tarikı**) irsen yoludur.

(**Keçeci Zade**) dir onun şöhreti
Hizmeti: Galata hâkimiyeti

Malûmatı vardı, açıktı gözü
Devlet ricalini kırardı sözü

Hakgûluk yüzünden sürgüne gitti;
Bir sene (**Keşan**) da ikamet etti

Meali vakıa değildir şiir
(**Mihneti Keşan**) ı bunu bildirir

Menfadan geldikten sonra da yine
Vermedi halel hiç, o âdetine

Açıkça, pervasız söylerdi sözü
Gece yapmaz idi parlak gündüzü

Bu ise devrine hoş gelmiyordu;
Herkes onun için haşin diyordu

Bin iki yüz kırk beş seferi için
Molla olmuş idi doğrusu bedbin

Harbi isteyenler sureta çoktu.
Lâkin kazanmanın esbabı yoktu

Yazdı bir lâyiha verdi Hünkâra
Meali: sulh için bir çare ara!

Hünkâr vükelâya verdi de bunu
Dedi ki doğrumu, bakın mazmunu?

Sonra Paşa olan Akif Efendi
O vakıt divanda Beylikçi idi

Hakıkat meydana çıkmasın diye
Üzendi, bezendi yazdı reddiye

Bunun üzerine zavallı Molla
Sivasa menfiyen edildi iclâ

Geçirdi orada bir kaç ay hayat
İki yüz kırk beşte eyledi vefat

Harbin neticesi, oldu firaklı
Gösterdi biçare Mollayı haklı

(**Mora**) yı kurtarmak istenilmişken
Kapladı vatanı bin türlü fiten

Aradan geçmişti epeyce zaman
Edildi bizde de hürriyet ilân:

Vatana yenilik saçılıyordu
Sivasta bir cadde açılıyordu

Bu yolun önüne mezarlık çıktı
O da dinlemedi çiğnedi, yıktı

Molladan kalmışsa bir parça eser
Onu İstanbula nakleylediler.

Cerrah Paşa denen cami yanında
Ufak bir mesçidin [1] kabristanında

Pederi yanına ettiler defin
Bir de taş diktiler bilinmek için

Mollanın muazzam bir divanı var
Adını komuştur: **(Baharı Efkâr)**

Sonra bir divançe eylemiş istar
Ona da demiştir: **(Hazanı âsar)**

---

[1] Canbaziye mesçidi

Menfa yâdigârı: (**Mihneti Keşan**)
(**Gülşeni Aşk**) ise muhayyel destan

(**Hüsnü Aşk**) ı taklit etmek istemiş;
Fakat görememiş değerli bir iş.

Nüktede ne kadar olsa da zarif
His ile hayali Mollanın zaif

Nazmında müessir Nef'îyle Nâbi
Kendi onların bir orta tâlibi.

Her bir gazelinde olmuş mu'tadı:
(**Mollayı Rumî**) nin hürmetle yâdı.

Şiirde mevkii orta derece
Mensur lâyihası nazmından yüce

Akif Paşa [1204 - 1261]

Sonra Paşa olan Akif Efendi
İki yüz ikide dünyaya geldi

Bozokta [1] doğmuştu, babası kadı
Kadının da Mehmet Efendi adı

Girip ilerledi ilim yoluna
Kâtiplik eyledi Çapan Oğluna [2]

Istanbula geldi, divana girdi
Yüksek mevkilere pek çabuk erdi

Âmetçi, Beylikçi, Reis efendi
oldu, hizmetini Hünkâr beğendi

---

[1] Yozğat.
[2] Cebbar Zade Süleyman Bey.

Reisülküttaplık oldu nezaret
(**Hariciye**) diye kazandı şöhret

Bin iki yüz elli bir senesinde
Bozoklu geçti o yeni mesnede

Mühim şahsiyetti bil o esnada
Mülkiye Nâzırı Pertv Paşa da [1]

Yazık ki olmuştu bu iki nâzır
Bir, birini ifna etmeğe hâzır

Akif Paşa oldu bu yüzden ma'zûl
Onun jurnaliyle Pertev de maktûl

Tezat olmak için (**Hariciye**) ye
Aldı (**Dahiliye**) namı (**Mülkiye**)

Akif Paşa oldu birinci nâzır
Oldu nezarette epeyce hâzır

Sonra Sadrı Âzam olunca (**Reşit**) [2]
Oradan İzmide edildi teb'it

Edirne şehrine sevkolundu da
Bir müddet menfiyen kaldı orada

Gönderildi sonra Bursa şehrine
Uğradı kendinin ettiklerine

---

[1] Pertev Paşa Darıcalıdır. Amedî, Beylikçi, Reisülküttap, Kedhüdâyı sadrı âli olmuş, o makamın mülkiye nezaretine tebdilinde ilk defa nazırlığa geçmiş, Akif Paşanın (**Tebsıra**) namiyle verdiği jurnal üzerine azil, nefiy ve katledilmiştir: 1253. Matbu bir divançesi vardır. Iyi sözleri pek azdır.

[2] Büyük Reşit Paşa.

Sonra afvi için istirham etti
Istanbula geldi, Hicaza gitti

İki yüz altmış üç haç dönüşünde
İskenderiyede olmuştur mürde

Hem şâir geçinir Paşa, hem nâsir
Esasen şöhreti nesri iledir

Manzum sözlerinin en güzidesi:
(**Adem**) redifinde bir kasidesi

Bir de şarkısiyle mersiyesidir
Bu ikisi onun kalbî sesidir.

Nesrine gelince koyumu koyu
Sanırsın hamsei nergisî soyu

(**Münşeat**) ı vardır sıkılmaz isen
Bir sayfa oku da tarzını öğren

Paşanın kalemi hilâfı âde
Yazmış (**Tebsıra**) yı bir parça sâde

Bu sâdeliğin de bir sebebi var:
Verilen jurnalı anlasın Hünkâr:

Mersiyesi, bir de bundan dolayı
Müceddit sayarlar Akif Paşayı

Bunlardan dolayı müceddit demek
Paşaya pek doğru olmasa gerek

Heceyle yazan var ondan çok eski
Sâde yazanın da değildir ilki

Denilmesi lâzım gelirse doğru
Asrının bir sahip kalemidir o

Denemez edebin müceddididir.
Nâbinin, Nedimin mukallididir.

Bu devirde Nesir

Devrin edebini telhis ederken
Nesri ne hâldedir söylemiştim ben:

Akif Paşa gibi erbabı kalem
Lâfzı görmüşlerdi mânâdan ehem

En mâhir bir münşi olunca böyle
Âdi kâtipleri yar kıyas eyle

Sâde yazanlar da var idi tek tük,
Oalardan ikisi hakıkat, büyük

Ahmet Âsım Efendi (1235)

(**Cenanî**) nin [1] oğlu Âsım Efendi
Antepte dünyaya gelmişti kendi

Etti iki eser nakline gayret
Oldu tercemesi ilm için hizmet

Birisi (**Kamus**) tur [2], birisi (**Bürhan**) [3]
Biri Arap dili, birisi Iran

[1] Ayıntaplı şâir Hulûsî Efendinin oğlu olup babası ve oğlu gibi şâirdi. Ayıntap mahkemesinde başkâtiplik ederdi.

[2] Mecdüddini Firuz Âbâdînin Arapça lüğat kitabı

[3] Hüseyin bin Halefi Tebrizînin Acemce lüğat kitabı.

İki dinî eser [1], bir tarihi var
Onlarda ilmini etmiştir izhar

Yazık ki bu kadar gayrete ivaz:
Onu aç öldüren müthiş bir garaz

Şeyhulislâm [2] ile hocası (**Münip**) [3]
Âsımın ilmine düşmanmış, garip!
Bin iki yüz otuz beş senesinde
Daha genç denecek orta bir sinde

Zaruret içinde eyledi vefat
Kalktı üzerinden tazyikı hayat

Kabri Üsküdarda (**Harmanlık**) tadır..
Âilesi ile orada yatır.

Âsımın nazmı da oldukça güzel
Fakat nesri elbet ondan mükemmel

[1] Biri (**İlmi kelâm**) dan(**Emâli**) diye meşhur olan kasidenin, diğeri İbrahimi Halebînin siyere dâir yazdığı manzumenin şerhleri,

[2] (**Nizamı cedid**) e muhalefetiyle ün salmış olan Topal Ataullah Efendi. Alemdarın Istanbula vürudunda azil ve nefyedilmişti. Vefatı Güzel Hisarda ve 1226 dadır.

[3] Ahmet Münip Efendi, Ayıntaplı bir âlimdi. Istanbula gelmiş, ilmiye meslekinde Anadolu Kadîâskerliğine kadar yükselmişti, Ataullaha da hoca olmuştu. Nefyedildiği Güzel Hisarda ve 1238 de irtihâl etti. (**Siyeri Kebir Tercemesi**) ile(**Devhatülmeşayih Zeyli**) ünvanlı iki eseri ve manzum sözleri vardır. Hemşehrisi hakkındaki hasetkârlığı teessüfe şâyândır.

Hoca İshak Efendi [1252]

(**Mühendishane**) nin Baş muallimi
Devrinin hakikat yüksek âlimi

Terceman, mütercim, âlim, muallim
Yazıp okutmada gayetle mukdim

İshak Efendi de kalem sahibi
Zaten fenniyatta yok onun gibi

Terceme eylemiş bir hayli eser
Vaz'etmiş türkçede fennî tâbirler [1]
İlmî yazıları sâdedir gayet
Sadelik içinde yapmış selâset

Mühendislik için Hicaza gitmiş
Avdette Süveyşte irtihâl etmiş

Bin iki yüz elli ikide ölmüş
Tabiî oraya na'şi gömülmüş

(**Sütlüce**) de vardır namına kabir
Lâkin o, makamdır; kabir değildir.

Bu Devirde Halk Edebiyatı

Halkın bu demdeki edebiyatı
Meşgul ediyordu yüksek hayatı

Şâirler heceyle nazmeyliyordu
Hânendeler onu besteliyordu

---

[1] Ez cümle (**müvellidülma**) ve (**müvellidül-humuza**) tâbirlerini o vazeylemiş.

Halk şâirleri de etmişti heves
Sazlardan çıkardı aruz ile ses
İki vezn ile de terennüm eden
Aruzla, heceyle söyleyenlerden
Bayburtlu (**Zihnî**) yle Boludan (**Dertli**)
Erzurumlu (**Emrah**) en çok şöhretli

Hatime:

Bin iki yüz elli beş senesinde
(**Tanzimat**) la oldu memleket zinde
Avrupanın tarzı girdi hayata
Tabiî aksetti edebiyata
Müceddit yetişti Şinasî gibi
Başladı üçüncü devri edebî
Tanzimat edebi bir müddet kaldı
O da sonraları dal budak saldı
(**Serveti Fünun**) da yazılan yazı
Sayıldı ededin yeni bir tarzı
(**Fecri Âti**) doğup ondan sonra da
Suphi kâzip gibi söndü ufukta
Araplar, Acemler gibi terkipli
Yazmamak sayıldı (**Edebi millî**)
Bununla beraber ikinci devir
Büsbütün tükenip bitmiş değileir
Hâlâ gazel yazan şâir bulunur.
İyi yazılırsa o da okunur

*
* *

Çok şükür muhtıram neticelendi
Bâzıları onu lütfen beyendi

İki devreyi de hülâsa ettim
Tâtil zamanında uğraştım, bittim

Hem hece, hem sade yazması zordu
Tanzimi, âcizi epeyce yordu

Teceddüt devresi ayrıca eser
Olarak kaleme alınmak ister

Benim yazacağım işte bu kadar
Sonrasını belki başkası yazar

Emel edindiğim hizmetti ancak
Değildi maksadım fazilet satmak

Bilirim aczimi herkesten pek çok
Bunun ihtarına bence lüzum yok

Nâçiz eserimde var ise noksan
İkmale çalışsın erbabı irfan

Ben sözü tamama erdirdim bunda
Dokuz yüz otuz bir Ağustosunda

SON

Yanlış düzeltme cedveli

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
5	3	Yürerk	Yürek
7	22	Kulauıldı	Kullanıldı
8	19	Oğuz	Uğuz
9	14	Şülen	Şölen
9	16	Şığır	Sığır
10	15	Anlatmak	Ağlamak
12	20	Lügatiltüürk	Lügatittürk
14	19	(inledi)	Inledi
14	23	v (Haasınki)	Havassınki
15	6	ibin	ibni
15	6	Sinayî	Senâyî
19	11	Vazdı	Yazdı
23	24	Berhemen	Berehmen
24	5	[Niyaz]	[Niyazî]
24	22	Hivan	Divan
26	13	Geginin	Beğinin
26	25	Ankudulcevahir	Unkudülcevahir
29	12	Beşyüz	Tam beşyüz
29	22	Fimevlidilbe-şünnezir	Fi mevlidilbeşi-rinnezir

34 ve 36 ıncı sayfalardaki yanlış dizilmiş olan farisî beyitler şöyle olacaktır:

آتش آن نیست که برشعلهٔ اوخندد شمع　　آتش آنست که برخرمن پروانه زدند

هرنکتهٔ که کفتم در وصف آن شمائل　　هرکس شنیدو کفتا لله در قائل

36	4	Çok	Bir çok
36	9	Yoln	Yolu
36	10	Kehresi	Behresi

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
39	6	Yazardı	Yazarmış
39	23	Lâlî	.
40	22	Şehî	Sehî
44	20	Züleha	Züleyha
48	26	Mensura	Mensur
52	19	Ünsiyetini	Ünsiyeti
62	21	Çehar	Çihar
69	12	Gâzade	Gazâda
71	5	558	958
73	11	Söylendi	Söylemiş
75	18	Dem	Zem
75	26	Çu	Çü
77	1	Sihamü	Sihamı
78	12	Dörtte te	Dörtte
79	16 - 19	Not, yanlışlıkla metne karışmış.	
84	14	(Neşatî) ve	(Neşatî) ye
86	13	Ede	Dede
92	21	Müeillif	Müellif
94	9	Açmış	Aşmış
102	21	Nânî	Nâbi
115	12	Müddet	Müddet te
116	23	Mülkî	Mülki
118	25	Hırkai hsan	Hırka ihsan
118	11	Igtanbul	Istanbul
125	26	Vahvî	Vahvî
127	12	Şeyh	Şeyhi
127	14	Ahlâkî	Ahâkı
127	14	Meşkur	Meşhur
129	21	Ceybetullah	Cezbetullah
135	1	Üzere	Üzre
—	—	Özendi	Üzendi

